

205235 205235
Biblioteca populară a Asociației „Astra“.

Anul al 18-lea.

Nr. 153.

1928 (1).

RĂSBOIUL

PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI ROMÂNESC

(1916 – 1919)

Povestit de

BCU Cluj **Victor Lazăr** BCU Cluj

Prețul
6 lei.

Editura Asociației „Astra“, Sibiu, Strada Șaguna 6.
Tiparul Institutului de arte grafice „Dacia Traiană“, s. a., Sibiu.

Catehismul bunului Român.

I. Ce este Asociațiunea „Astra” ?

Este cea mai mare și cea mai veche societate românească din Ardeal pentru răspândirea culturii în sânul poporului român.

II. Ce a făcut și va face Asociațiunea ?

1. A ajutat în timpuri grele, cu *burse*, tineri români la învățătură de carte și de meserii. — 2. A înființat o *biblioteca centrală* în Sibiu. — 3. A înființat un *Muzeu* minunat, cuprinzând mai ales lucruri făcute de harnicele țărânce române, dar și alte celea. — 4. A ținut zeci de mii de *conferențe* populare la sate și la orașe. — 5. A înființat *cursuri pentru analfabeți* (neștiutori de carte). — 6. A înființat *bănci populare și cooperative*. — 7. A tipărit în zeci și zeci de mii de exemplare, *cărți de învățătură și petrecere pentru popor*. — 8. A tipărit revista „*Transilvania*”. — 9. A înființat *despărțăminte, cercuri culturale, biblioteci populare* la sate. — 10. A ajutat construirea de *Case naționale*. — 11. Ajută tipărirea unei biblioteci pentru cărturarii cu școală mai mare (de către Secțiile „*Astre*” din Cluj).

III. Ce trebuie să facă orice Român bun ?

1. Să se *înscrisă membru* la Asociațiune (membru fondator 1000 Lei, membru pe viață 500 Lei, membri activi 50 Lei). — 2. Cărturarii cu știință de carte mai multă să aboneze revista „*Transilvania*” și să cumpere cărțile tipărite de Secțiile „*Astre*”. Aceștia, și apoi lumea dela sașe să cumpere broșurile din Biblioteca populară a „*Asociațiunii*” (fiecare coală de tipar de 16 pag. 1 Leu, 50 coale cu 800 pag. 50 Lei).

Biblioteca populară a Asociației „Astra“.

Anul al 18-lea.

Nr. 153.

1928 (1).

RĂSBOIUL
PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI ROMÂNESC
(1916 – 1919)

Povestit de

BCU Cluj Central University Library Cluj

Victor Lazăr.

Biblioteca Universității Regele Ferdinand I.
din CLUJ.

Nr. 1670 1928

EXEMPLAR LEGAL.

Editura Asociației „Astra”, Sibiu, Strada Șaguna 6.
Tiparul Institutului de arte grafice „Daeta Traiană”, s. a., Sibiu.

Războiul de desrobire pentru întregirea neamului.

(1916—1919).

I. Introducere.

Războiul cel mare, în care s'au prăpădit milioane de oameni din toate continentele pământului, rămânând zeci de milioane de orfani, prăpădindu-se și averi de mii de miliarde, a produs o schimbare uriașe și în viața poporului român: liberarea lui de sub jugul nemilos al străinilor și reîntregirea statului român între marginile Daciei, străvechea noastră patrie.

Acest războiu a produs însă și schimbări spre rău în sufletul poporului nostru. Răii pământului au sămănat în sufletele turburate de grozăviile războiului sămânța rea a necredinței în Dumnezeu, a lipsei de cinstită așezămintelor bisericii și statului, a lăcomiei, a lenei și chiar a desfrâului. La aceasta stricarea sufletească s'a mai adăos și starea rea economică, scăderea valorii banilor, nu

numai la noi, ci in toate țările amestecate in războiu. Frământările acestea sufletești, apoi lipsuri materiale au făcut, de la noi foarte mulți nu-și dau seamă de binele mare la care au ajuns prin liberarea și întregirea neamului și văd numai relele mărunte, încetarea cărora atârnă tot de vrednicia noastră.

Muncă cu spor pentru vindecarea relelor putem însă face numai dacă, pe lângă altele, ne dăm seamă de suferințele din trecut și de ce jertfă a fost nevoie pentru ca să ieșim din robie.

1. Suferințele Românilor de sub stăpânire străină.

Suferințele Românilor din Ardeal au fost mari și necurmăte de când au început Unguri și Sași, mai târziu și Șvabi, să pătrundă cu încetul pe pământul nostru, începând dela râul Tisa spre Răsărit, unde se află Dacia noastră. În veacul al 13-lea și al 14-lea, prigonirile erau îndreptate mai ales contra religiei noastre răsăritene și contra organizației noastre administrative și judecătorești. Atunci am pierdut partea cea mai mare dintre boierii și fruntașii noștri, cari au trecut la lege străină, apoi s'au prefăcut în Unguri, ca să nu-și piardă moșia și drepturile boierești. Deodată cu aceasta a început și iobăgia grea pentru poporul dela sate, înăsprită tot mai mult în veacurile următoare. Iobăgia a devenit tot mai aspră începând din secolul al 15-lea până în al 19-lea, când în anul 1848 am scăpat de ea.

În veacul al 16-lea a mai dat și altă pacoste peste noi. În unele țări din Apusul Europei s'au iscodit legi religioase ereticești, pe cari le-au primit la noi în Ardeal toți Sașii și partea cea mai mare dintre Unguri.

Sași s'au făcut luterani (evangelici), Ungurii calvini (reformați) și unitari. Căpeteniile Ungurilor au vrut să silească și pe Români să se lapede de religia lor și să se facă reformați sau calvini. Pe nobilii sau nemeși, cari mai rămăseseră cu credință în legea românească, dar și pe ceice se făcuseră catolici, au reușit să-i calvineze, căci altminteri aceștia și-ar fi pierdut drepturile boierești. N'au reușit însă cu poporul dela sate, căci numai în puține locuri s'au calvinit țărani români deveniți apoi unguri.

Domnitorii unguri ai Ardealului (dela 1526 până pe la 1700) nu s'au lăsat însă de gândul de a calvini și maghiariza cu sâla pe Români. Mitropolitul Românilor a fost pus sub supravegherea episcopului calvin, care își zicea episcop ortodox. Ținuturi întregi, în Caraș-Severin, la Hațeg, Orăștie, Făgăraș, Maramurăș au fost scoase de sub conducerea mitropolitului românesc și puse sub a celui calvin. Aceia dintre mitropoliții români, cari se împotriveau, erau alungați din scaunul arhieresc și întemnițați, cum a pățit Ilie Iorest și Sava Brancovici. S'au înființat câteva școale calvinești anume pentru stricarea sufletească a Românilor, s'a tipărit și un catehism calvin în limba românească, plin de învățături ereticești. Au oprit apoi pe preoții românești să facă slujbele mângâitoare de suflet obișnuite în biserica noa-

stră, cum e maslul și sfeștania, au dat porunci să nu se mai boteze pruncii cu apă sfințită, să nu mai fie sfânta Cruce în biserică, nici icoane sfinte. Legea românească a fost declarată numai tolerată, adecă numai suferită în Ardeal, iar legi cu drepturi erau socotite numai cea romano-catolică, reformată (calvină), luterană (evangelică) și unitară.

Văzând că poporul român nu se lapadă de legea adevărată, au iscodit asupra de altfel. În Camera (dieta) Transilvaniei, unde se adunau numai nobilii (nemeșii) unguri și cei maghiarizați, apoi reprezentanții Sașilor și ai Săcuilor, s'a votat legea, că pe Români îi rabdă în Ardeal numai cât timp le place celor ce stăpânieau țara aceasta. O altă lege hotărâ, că Românul nu e iertat să aibă altă avere decât brațele, cu cari să muncească pentru boieri. Din averea mișcătoare a iobagilor morți, nobilul lua două din trei părți, ca să nu se poată înstări urmașii celor răposați. Nobilul îi putea lua chiar și moșia. Fetele nu puteau moșteni fără învoirea nobilului (nemeșului, domnului de pământ) nimic afară de haine. Unii nobili opriau fetele și văduvele române dela măritat, numai ca să se pustiească neamul românesc, atâta frică aveau, că odată și odată tot vor ajunge Românii la dreptate și libertate. Țăranii erau *legați de gliie, lipiți pământului*, adecă nu se puteau mută de pe o moște nemeșască pe

alta. Ei, cu soțiile și copiii lor, munciau moșia nobilului, lucrau în curtea lui, uneori săptămâna întreagă, așa că nu-și puteau vedea și de pământul și vitele lor. Afară de munca aceasta trebuiau să facă nobilului daruri: vaci, caș, unt, grâu, fân, ouă, pui, găini, a zecea parte din porci, din miei, oi, din mierea dela albine. Tot țărani făceau serviciu militar, ei plăteau dările. Români erau opriți de-a avea arme, de-a umbla călare, de-a purta haine de postav și cămăși de pânză. În veacul al 17-lea, principele Ardealului, Apafy, a oprit pe Români să mai cumpere pământ, întocmai ca guvernul unguresc din anii 1917 și 1918, în timpul războiului celui mare. În orașe, în lăuntrul zidurilor de împrejmuire, Românilor nu le era iertat să se așeze. În Sibiu obișnuiau cei din Sfatul (consiliul) săsesc al orașului să poruncească din când în când să se dea foc caselor Românilor așezați în afară de ziduri, dacă li se părea că prea se înmulțesc. Carte rar de putea învăța Românu și și atunci numai dacă avea să se facă preot. Într'o ședință a Camerei ardelene, puțin înainte de 1848, un nobil ungur a propus, ca *Românilor să li se înlesnească cât mai mult beutura rachiului (vinarsului), care cu siguranță îi va prăpădi cu timpul.*

Chiar și conducătorii Sașilor așezați printre noi în număr mic au prigonit pe Ro-

mâni tot cu gândul de-a opri înmulțirea și întărirea lor economică. Cea dintâiu legiuire din veacul al 13-lea, care cuprinde drepturile lor, spune apriat, că și ei se pot folosi de munți, de păduri, de pășuni și de apele curgătoare împreună cu Români. Cu timpul, mai ales după ce s'au întovărășit mai strâns cu nobili unguri și cu reprezentanții Săcuilor — tovărășie numită *Uniunea celor trei națiuni*, a nobililor, Săcuilor și Sașilor — au început să răpească pe seama lor tot mai mult din *Pământul regesc* cum se numia teritoriul, pe care li s'a îngăduit să se așeze. Apoi au oprit pe Români să mai voteze la alegerea juzilor regești, cari erau căpeteniile scaunelor (județelor), i-au silit să deie a zecea parte (dijmă) din bucate și vin preoților săsești. Românilor le erau oprite meseriile, ca să nu facă concurență meseriașilor sași, Rășinărenii erau siliți să-și vândă lâna postăvarilor din Cisnădie, ca să nu facă postavuri și alte țesături de lâna pentru vânzare. Românului nu-i era tertat să facă un car întreg, ci numai cărpituri la car. Când se înmulțiau Români prea tare într'o comună, în care erau și Sași, venia poruncă dela căpeteniile săsești să dea foc caselor românești și pe Români să-i alunge. În Săliștea Sibiului au încercat cu armata să-i silească pe bătrânii satului să iscălească un document, prin care Români de-acolo să se

declare iobagi ai județelor din Sibiu. Români s'au împotrivit și atunci au fost împușcați 18 inși, dar tot nu s'au lăsat. Toate aceste fărădelegi se făceau împotriva legii vechi a Pământului regese, locuitorii căruia, Români sau Sași, aveau drepturi egale.

De veacuri întregi, străinii pripășiți pe pământul nostru românesc, aveau numai batjocuri la adresa Românului, cercând ca prin ele să-i nimicească mândria îndreptățită de Român, ca doară-doară Românul va ajunge la convingerea, că el e născut să fie rob!

Suferințele Românilor n'au încetat nici după încetarea iobăgiei în 1848, mai ales nu dela 1867 încoace, când Ardealul a ajuns sub cărmuirea guvernelor ungurești din Budapesta. Acestea nu numai, că n'au înființat școli de stat, în cari să se învețe și românește după cum cerea chiar legea votată de parlamentul unguresc, dar au închis sute și sute de școli românești, în sate curat românești, înființând în locul lor școli în cari se învăța numai ungurește. Pentru Ardeal, unde Românii erau și sunt și acum cei mai mulți la sate, au făcut o lege electorală, care da drept de vot numai țăranilor, cari plăteau o dare de nouăori mai mare decum plăteau țăranii din Ungaria. În felul acesta numărul alegătorilor români era mic și în multe finuturi biruiau la alegeri străinii, cari aveau majoritatea la orașe, unde toți carpaci și scriitorii flămânzi aveau drept de vot.

Gazetele (foile) românești, cari protestau contra asupririi Românilor, erau prigonite fiind pedepsite de tribunalele ungurești cu sume mari de bani, iar redactorii lor vârați în temnițele dela Cluj, Seghedin și Uaș. Ca să spargă fața românească a Ardealului, au adus coloniști unguri de pe Pustă și Ciangăi (unguri) din Bucovina, întemeind sate ungurești printre Români. Pe țărani unguri îi ajutau cu sume mari de bani, cu vite de soiu bun, le făceau case frumoase, iar pe Români îi împiedeau dela orice înaintare economică și culturală.

Toată munca stăpânitorilor unguri eră îndreptată spre nimicirea neamului românesc și prefacerea Românilor în Unguri, adecă maghiarizarea lor.

Iată de ce chinuri au scăpat Români din Ardeal prin războiul de desrobire din 1916--1919!

Mult au avut să sufere și Români din *Bucovina*, răpită de Austria dela Moldova în anul 1775. Guvernul austriac a dat drumul la un potop întreg de venetici, Jidovi, Germani, Ruteni sau Ucrainieni, ca să se așeze pe acest pământ românesc, unde se odihnesc, la Putna, și osemintele lui Ștefan cel Mare. Mare a fost îndeosebi năvala Rutenilor, cari veniră la început ca cerșitori, apoi în număr tot mai mare îmbliându-se la proprietari mari români să-i primească clăcași

(tobagi). Rutenii se lăpădară și de religia catolică, făcându-se ortodocși, numai să ajungă părtași, apoi singuri stăpâni pe averile mari ale bisericii de-acolo. Românii din Bucovina ajunseseră să fie amenințați de rutenizare tot așa de tare, ca Românii ardeleni de maghiarizare.

În *Basarabia*, Românii erau robi ca și Rușii, afară de aceea nici în școală, nici în biserică nu-și puteau întrebuința limba lor maternă.

2. Ajutorul fraților români din vechiul Regat.

Prtea cea mai mare a Românilor din Dacia veche, astăzi România mare, a reușit să înființeze două principate românești, spre Miazăzi și Răsărit dela Ardeal, anume Muntenia (Țara Românească) și Moldova. Înființarea acestor principate s'a făcut și cu ajutorul Românilor din Ardeal, de unde au trecut mulți peste munți, ca să scape de prigonirile străinilor năvăliți în Ardeal. Aceste două principate românești au ajuns cu timpul să plătească tribut Turcilor, cari supuseseră și Ungaria în veacul al 16-lea, prefăcând partea locuită numai de Unguri (Pusta și capitala lor Buda) în țară turcească, iar pe principele Ardealului silindu-l să plătească și el tribut ca și Muntenia și Moldova.

Oricât de mult i-au apăsât pe frații noștri din Muntenia și Moldova tributul și jafurile turcești, ei nu și-au uitat nici odată de frații lor din Ardeal. Unii principii (voievozi) români s'au gândit la o unire a Ardealului cu Moldova și Muntenia. Așa a fost Petru Rareș din Moldova, care n'a reușit, apoi Mihai Viteazul, care a înfăptuit unitatea națională, dar pentru timp prea scurt. Alți principii români ajutau cu mână largă bisericile românești din Ardeal, cum a făcut mai ales Constantin Brâncoveanu. Căci idea, că suntem toți Români un popor de aceeaș limbă, de acelaș sânge, a fost totdeauna vie în sufletul nostru. Iar ideea, că trebuie să peară granițele dintre noi, s'a rostii mai cu tărie în veacul al 19-lea. Încă din 1848 poetul V. Alexandri îndemnă în poezia „Deșteptarea României:“

Seulați frați de-acelaș nume ! Iată timpul de frăție !
 Peste *Molna*, peste *Milcov*, peste *Prut*, peste *Carpați*
 Aruncați brațele voastre c'o puternică mândrie
 Și de-acum pe veșnicie
 Cu toți mâinile vă dați !

Să nu uităm, că atunci nu există încă o *Românie*, ci numai cele două *Principate* române. În 30 Iunie 1859, Ioan Brătianu făcând lui Cavour, întemeietorul Uniunii naționale a Italianilor, declarația următoare: „Eu nu cred în liberalitatea și moderațiunea domnilor maghiari. Ea este numai o mască, cu care

vreau să înșele. În felul acesta nu ne-am putea niciodată înțelege asupra Ardealului, pe care nu-l putem lăsa în nici un caz Ungurilor. Românii de dincolo de Carpați vreau să se unească cu noi și noi le-am promis că-i vom sprijini. Ar fi o trădare, dacă i-am lăsa Ungurilor.”

Din 1859 încoace, când s'a făcut Unirea Principatelor române, Moldova și Muntenia, sub domnia lui Alexandru I. Cuza, ajutoarele au fost tot mai mari. Se trimiteau, uneori pe ascuns, mii și mii de cărți românești. Bisericele și școalele românești erau ajutate, tot pe ascuns, cu sute de mii de lei (aur). Dechiul partid național ardelean primia de asemeni ajutoare mari în lupta contra asupririi guvernelor ungurești din Budapesta. Zeci și zeci de mii de Ardeleni refugiați în România veche, fie ca să scape de prigonire, fie că să-și croească o soartă mai bună, erau îmbrățișați cu căldură, sprijiniți, einștiți. În conferențe, apoi în cărțile de școală se spuneă mereu de aspirile, pe cari le îndură Românii din Ardeal și de datorința de-a-i scăpa când va suna ceasul, chiar și cu arma în mână. Și într'adevăr, când a sunat ceasul, Românii din România veche, crescuți timp îndelungat cu ideia de-a desrobî pe frații lor din Austro-Ungaria, au pus cu înflăcărare mâna pe arme pentru liberarea Ardealului și a Bucovinei, apoi și a Basarabiei,

3. Răsboiul cel mare.

(Incepe în anul 1914.)

Cauzele mai adânci ale izbucnirii acestui războiu au fost deosebite. *Germania* voia să ajungă la subjugarea economică a unei părți cât mai mari din suprafața pământului și fiindcă se temeă de împotrivirea altor state, și-a format cea mai puternică armată de pe pământ. *Austro-Ungaria* era statul cel mai nefiresc de pe pământ, căci în el nici unul din multele popoare, cari îl compuneau, nu avea majoritatea. În schimb Ungurii, cari nu făceau nici jumătate din locuitorii Ungariei, voiau să maghiarizeze pe toți Românii, Germanii, Slovaci, Sârbii, și Rutenii. *Austro-Ungaria* se mai temeă de *Serbia* și *România*, căci aceste state nu puteau privi cu nepăsare la asuprirea conaționalilor lor din *Ungaria*. Și *Rusia* amenința *Austro-Ungaria*, căci aceasta se împotrivea planului rusesc de-a cuceri *Constantinopolul* cu eșirea în *Marea Mediterană*. *Franța*, amenințată de pofta de întindere a *Germaniei*, care îi luase în anul 1871 un ținut întreg (*Alsacia-Lorena*), se pregătea de războiu și cu gândul de-a cuceri înapoi *Alsacia-Lorena*. *Anglia* nu era mulțumită cu concurența comercială, pe care i-o făcea *Germania*. *Germania* încheie alianță cu *Austro-Ungaria*, iar *Italia* se alătură lor fiind supărată pe *Franța* mai ales pentru că

aceasta ocupase partea cea mai mare din Nordul Africei, la care râvniă și Italia. Astfel se formă *Tripla-Alianță* (tovărășia celor trei). Chiar și *România*, de teama Rusiei, încheie un fel de alianță cu Austro-Ungaria obligându-se a o ajuta în războiu, dacă va fi atacată de Rusia, tot așa să ajute Austro-Ungaria pe România, dacă aceasta va fi atacată de Rusia.

Franța ajunse la înțelegere cu Rusia contra Germaniei, iar la această înțelegere se alătură și Anglia, formându-se *Tripla-Înțelegere* sau *Tripla-Antantă*.

Toate statele cele mari din Europa stăteau acum înarmate și împărțite în două tabere mari, așteptând prilejul de luptă. Acesta și veni: niște tineri sârbi, minori, omorâră la Saraiievo în Bosnia pe Francisc Ferdinand, principele de coroană al Austro-Ungariei, iar ministrul de externe al acesteia declară războiu Serbiei, învinovățind guvernul acestei țări, că el ar fi pus la cale omorul. De fapt, Austro-Ungaria voia să bată Serbia, ca aceasta să nu se mai gândească niciodată la unirea națională a tuturor Sârbilor, Croaților, și Slovenilor, cari sunt de un neam. Rusia a sărit în ajutorul Serbiei contra Austro-Ungariei, Germania în al Austro-Ungariei, Franța în al Rusiei și Anglia în al Franței și Belgiei, unde pătrunseseră armatele germane, cu toată Germania iscălise un tratat,

prin care se legă să nu atace nici odată Belgia. Turcia s'a alăturat Germaniei și Austro-Ungariei contra Rusiei, Bulgaria contra Serbiei, mai târziu contra României. Războiul cel mare începuse.

Atât Italia cât și România au declarat, că ele nu mai sunt obligate să ajute pe Austro-Ungaria și aliatele ei, căci ea a început războiul, deși nu a fost atacată de dușman. Afară de aceea, guvernele ungu-rești crezându-se asigurate prin tratatul de alianță cu România, asupraseră pe Românii din Ardeal tot mai mult.

Războiul acesta s'a terminat în 1918 cu înfrângerea Germaniei, Austro-Ungariei, Turciei și Bulgariei.

II. Războiul României.

Cu toate că guvernele României se alăturaseră, de teama Rusiei hrăpărețe, la Tripla Alianță, sufletul poporului român din România era protivnic acestei alianțe. Din Transilvania și Bucovina răsunau tot mai jalnic gemetele Românilor subjugati. În războiul din 1913 între Serbia și Grecia deoparte, Bulgaria lacomă de cealaltă parte, România sări în ajutorul Sârbilor și Grecilor, ocupând, fără lupte însă, partea de Miazănoapte a Bulgariei. Sârbii și Grecii au rămas învingători. Cărmuirea Austro-Ungariei, ajunsă în treburile de politică externă să implinească totdeauna pozele guvernelor ungurești, a sprijinit de data aceasta Bulgaria. Și aceasta a îndemnat pe frații din România veche să o rupă cu Austro-Ungaria și să se pregătească de războiul pentru întregirea neamului.

Pentru aceasta trebuiau însă pregătiri mari, de două feluri: încheierea unei convențiuni (înțelegeri) cu Tripla-Antanță, dușmana îndeosebi a Germaniei și Austro-Ungariei, apoi pregătirea armatei.

După tratative îndelungate, guvernul României de sub prezența lui Ion I. C. Bră-

tianu reuși să încheie cu Tripla-Antantă o convenție bună pentru noi, căci ni se recunosc dreptul de stăpânire asupra Ardealului până binișor aproape de Tisa, asupra Banatului întreg și asupra Bucovinei.

Mai grea era pregătirea armatei. Insufletirea eră mare la întreg poporul român, așa că inimile erau toate întărite. Ne lipseau însă în mare măsură armele cele nouă, cari ni se puteau trimite de aliații noștri din Franța și Anglia numai prin Marea Ghețoasă de Miazănoapte, apoi prin Rusia. Guvernul rusesc, în dușmănia lui ascunsă contra Românilor, nu s'a grăbit însă să lucreze pentru o transportare cât mai grabnică a armamentului și a altui material de războiu, nici chiar după ce România a intrat în războiu.

Cu toate aceste neajunsuri, Ion Brătianu, șeful guvernului român încheie la 4/17 August 1916 convenția, prin care se obligă față de Franța, Anglia, Italia și Rusia, ca până cel mai târziu la 15/28 August să intre în războiu.

La 14/27 August 1916, România declară războiu Austro-Ungariei și în noaptea spre Sântă Măria Mare soldații români trecură granița nefirească în Ardealul doririlor neamului românesc liber.

Declarația de războiu a fost primită de poporul românesc din România veche cu o

inflăcărare de nedescris. Zile întregi, străzile orașelor românești erau străbătute de cete de ficlori și bărbați chemați de goarna mobilizării, toți cu flori în pălărie, mulți în frunte cu ceterași, cari cântau cântece de vitejie.

Regele Ferdinand Desrobitorul.

În ziua de Sântă-Mărie, Româna întreagă auzi cuvântul de îndemn la datorie, de în-

sufletire și de nădejde al marelui nostru rege Ferdinand*), care zicea :

ROMÂNII!

„Războiul, care de doi ani a strâns tot mai mult hotarăle noastre, a sdruncinat adânc vechiul așezământ al Europei și a invederat, că pentru viitor, numai pe temelii naționale se poate asigura viața pașnică a popoarelor.

„Pentru neamul nostru, el a adus ziua așteptată de veacuri de conștiința națională, ziua unirii lui.

„După vremi îndelungate de nenorociri și grele încercări, înaintașii noștri au reușit să întemeieze Statul român prin Unirea Principatelor, prin războiul independenței, prin munca lor neobosită pentru renașterea națională.

„Astăzi ne este dat nouă să întregim opera lor, închegând pentru totdeauna ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă: Unirea Românilor de pe cele două părți ale Carpaților.

„De noi atârnă astăzi să scăpăm de sub stăpânirea străină pe frații noștri de peste munți și de pe plaiurile Bucovinei, unde Ștefan cel Mare doarme somnul de veci.

*) Unchiul său, regele Carol răposase încă dela 1914, Septembrie 28.

„In noi, în virtuțile, în vitejia noastră, stă putința de a le da dreptul, ca într'o Românie întregită și liberă, dela Tisa până la Mare, să propășească în pace, potrivit destinelor și aspirațiunilor gintei noastre.

ROMÂNI!

„Însuflețiți de datoria sfântă ce ni se impune, hotărâți să înfruntăm cu bărbăție toate jertfele legate de un crâncen războiu, pornim în luptă cu avântul puternic al unui popor, care are credința neclintită în menirea lui.

„Ne vor răsplăti glorioasele roade ale izbândeii.

„Cu Dumnezeu înainte!”

FERDINAND.

1. Luptele din Transilvania.

Declarația de războiu a României îngrozise pe împăratul Wilhelm al Germaniei, care declară: „Totul e pierdut, așa face mai bine dacă așa părăsi numai decât tronul!” Nu eră însă pricină să se teamă atât de tare. Adevărat, că în Ardeal nu erau armate mari atunci, dar dela Dunăre spre Miazăzi eră o puternică armată a generalului german Mackensen, cuceritorul Serbiei întregi, afară de aceea Germania, care ne declarase numai decât războiu (noi nu l-am declarat), făcù

o înțelegere cu Bulgaria și cu Turcia, ca și armatele acestora să pornească contra României atacându-o dinspre Dobrogea și trecând și peste Dunăre.

Cu toate că Românii știau, că dinspre Miazăzi aveau să se reverse potop armatele germane, — știau, că în Ardeal vor veni, în ajutorul Austro-Ungariei, trupe germane — ei n'au pregetat să înceapă războiul de desrobire primejduind existența României mici, dar libere.

Cu ceterașul înaintea companiei, așa au plecat Românii la războiul de desrobire.

Pentru Francezi și Englezi, intrarea României în războiu a fost o ușurare mare, căci Germanii, siliți să ajute dușmanului nostru de veacuri, Austro-Ungariei, au trimis o armată formată din o parte a trupelor lor din fața Verdun-ului, cea mai puternică cetate franceză dinspre Germania. Intrarea României

în războiu a ușurat și frontul franco-englez din Macedonia, căci dușmanul nostru a fost silit să pornească contra noastră și de-acolo trupe, mai ales bulgărești și turcești.

Înaintarea fulgerătoare a armatei române s'a făcut prin 18 locuri din munții Carpați. Aceștia încetaseră a mai fi graniță. Autoritățile ungurești se grăbiră să aresteze preoți, învățători și alți fruntași români și să-i ducă departe în temnițe. Poporul, în frunte cu cei scăpați de închisoarea ungurească, întâmpină pretutindeni, cu toată căldura sufletului, pe ostașii desrobitori. În curând partea de Miazăzi-Răsărit a Banatului, județul Hunedoarei la Miazăzi, județul Sibiului dela marginea orașului Sibiu spre Răsărit, județele Târnavelor parte mare, apoi județele Făgăraș, Treiscaune, Brașov, Odorheiu și Ciuc erau în stăpânirea Românilor.

Răsfirarea aceasta mare a trupelor române pe teritor și muntos făcù cu neputință o legătură strânsă între cele trei armate române și între ele și armata rusească din Bucovina.*) Mai aveam și primejdia mare dinspre Miazăzi (Bulgaria) și Apus (Serbia cucerită de Germani), de unde trupele dușmane începuseră atacul.

*) Cetitorul va face bine să aibă înaintea lui și harta României, fie și numai cea din cartea de geografie pentru școala primară. Atunci va vedea mai bine, ce front uriaș aveau armatele române.

Ion I. C. Brătianu, prim-ministrul României în timpul războiului de desrobire.

Armata întâia română, care avea să atace pe dușman dela Olt până la Dunăre, era împărțită în trei grupe: cel dela Cerna (Dunăre), dela Jiu și dela Olt. *Grupul dela Cerna*, având să lupte contra unor întărituri puternice, al căror centru era Altonul, le-a cucerit în

lupte sângeroase, mai ales piept la piept, așa că la 4 Septembrie 1916, Orșova și cele două maluri ale Cernei erau în mâinile Românilor.

Grupul dela Jiu ocupă ținutul Petroșenilor și al Merișorului din județul Hunedoarei. Aici apărură și trupele germane cu tunuri grele și tunuri de munte, precum și cu un număr de automobile blindate (îmbrăcate în oțel) și de avioane (aeroplane) de bombardament. Linia română, prea întinsă, a fost ruptă și trupele române se retraseră, după o luptă de 9 zile, pe frontiera veche. Înainteză iarăși, cuprind de nou Petroșenii, dar îl pierd a doua oră, când trupele austrougare și germane primiră ajutoare mari de soldați proaspeți.

Grupul de pe Olt înaintă pe valea acestui râu și prin munții din dreapta și din stânga lui. Două batalioane ajunseră până la marginea Sibiului, care se predă Românilor. Aceștia nu intrară în el, ci rămaseră în Șelimbăr, câmpul de glorie a lui Mihai Viteazul, căci aici bătuse el în toamna anului 1599 armata principelui unguresc al Ardealului, Andreiu Báthory. Cele două batalioane primiră însă ordin să se retragă la Veștem. În noaptea plecării și dimineța, țărani sași din Șelimbăr au atacat trupele române cu focuri de revolver trase pe ferestrele caselor. Au fost aspru pedepsiți pentru aceasta. Luptă sângeroasă

s'a dat la Olt, apoi la Cașolț, unde trupe ungurești au reușit să răsbată noaptea prin linia românească înșelând sentinelele cu strigătul: „Nu trageți fraților, suntem Români din Regat!“ În ziua următoare, Românii au respins de nou pe dușman. Într'aceea veni vestea că la Mercuria Sibiului se adună trupe germane. Austro-Ungarilor le sosise ajutorul cel mare din Germania.

Armata adouă română plecată spre Brașov, respinse după lupte frumoase pe dușman și în 29 August cuprinse Brașovul. Înaintarea continuă, dar la 9 Septembrie ofensiva se opri, căci veniseră vești triste de pe frontul din Dobrogea, unde trebuia să plece în ajutor trupe din Ardeal.

Dar pentru aceea, tot se dădură lupte aspre pe Olt pentru a forma un front potrivit și bine încheiat cu armata a patra română, care răsbătuse dinspre Moldova și cuprinsese județele Ciuc, Odorheiu și o parte din ale Târnavelor. Trecând Oltul prin vadul dela Crihalma, coloana compusă din două regimente atacă cu baioneta pe dușman și-l respinse până departe. Coloana de mijloc a trecut Oltul pela Hălmagiu condusă de vrednica fată română, Maria Manciulea din Părău. Și aici dușmanul fu bătut, iar Maria Manciulea a fost decorată în fața trupelor cu ordinul „Virtutea Militară.“ Trupele diviziei a 22-a trec pe la Hoghiz și bat pe Unguri. Dar și

acum Românii trebuie să înceteze ofensiva, pentrucă o altă divizie întreagă fu scoasă din luptă de pe frontul ardelean și pornită spre frontul Dunării și al Dobrogei. Armata fusese astfel slăbită mult, căci trei divizii românești fuseseră silite să părăsescă Ardealul.

Armata a patra română, numită de Nord (Miazănoapte), pătrunse din Moldova în Ardeal. Dușmanul i-se împotrivi cu tărie la Mercuria Ciucului, unde muri moarte de viteaz și căpitanul poet, N. Dulovici, lovit de un glonț în frunte, după cum își dorise în una din poeziile sale vitejești :

De-o fi să mor, Tu Doamne dă-mi
 O moarte vitejească,
 Un glonte 'n floarea din chipiu
 În lupte mă izbească !
 Nu vreau să mor pe căpătâiu
 Cum mor toți nevoiașii !
 Pe-oțete sau pe-un mușuroiu
 Adorm de vezi ostașii !
 Schilavu-mi trup înfășurat
 În pânză tricoloră
 Mi-l plângă trâmbitașii mei,
 Nu mamă, nu suroră ...
 Cu coif, cu armele gătit,
 Un mire — ales de moarte —
 Nu cioclii pe grumazul lor :
 Soldașii să mă poarte !

Părți din aceasta armată au ocupat vârful Petrosului pentru a face legătură cu Rusul aliat, intrat în Bucovina. Rușii fură însă bă-

tuși de armatele germane și austro-ungare, așa că legătura nu se putu face. O luptă victorioasă, mai dete aceasta armată la Odorheiu pentru a veni în ajutorul armatei a II-a, care luptă pe Olt.

Germanii în Transilvania. În timpul acestor lupte de o lună, în care trupele dușmane se retrăgeau mereu chiar și când erau mai puternice decât ale noastre, trenurile ungurești și nemțești aduceau mereu trupe din Germania. Precum n'au putut țineă piept armatele austro-ungare în războiul contra Sârbilor, așa n'au putut nici acum contra Românilor, de aceea le veniră în ajutor cu trupe multe, Germanii. Aceștia se temeau, că Românii vor înainta spre Ungaria și le vor urmă și Rușii. Apoi mai sperau, că resgingând pe Români și intrând în România, vor află aici din belșug ceea ce începuse să lipsească în Germania, chiar și în Austria: alimente, îndeosebi pâne și carne.

Falkenhayn, fost ministru de războiu al Germaniei și șef al statului major german, eră adevăratul comandant al armatelor germane și austro-ungare din Transilvania. El speră să învingă ușor armata română din Ardeal, căci aceasta nu mai aveă rezerve, acestea fiind toate în Dobrogea și pe frontul dela Dunăre. Afară de aceea, armata noastră nu se puteă strânge într'un mănunchiu mai mare fiind risipită pe un front prea lung.

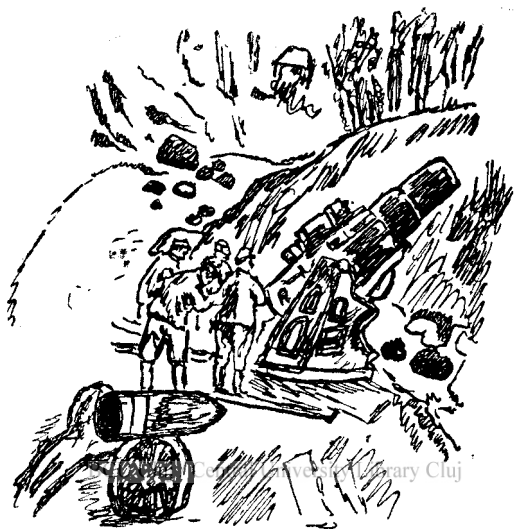
Peste tot, întinderea aceasta mare a frontului românesc, care trebuia să apară dealungul întreg șirului de Carpați ai Transilvaniei de Miazăzi și Răsărit, apoi dealungul Dunării întregi dela Orșova până la Silistra, iar de acolo pe frontiera Dobrogei până la Marea-Neagră, a făcut, de mica Românie, cu aliatul ei rus, care nu voia să lupte, a fost înfrântă în partea întâia a războiului celui grozav.

Neajunsurile acestea au fost mărite și prin lipsa unei artilerii, care să bată așa departe cum băteau tunurile austriace și

Tun de apărare românesc, la care soldații îi ziceau
pușcociu.

germane. Unde era vorba de luptă dreaptă, piept la piept Românii nu se dădeau înapoi, dar când vedeau tunurile noastre, neputincioase să ajungă cu bătăta lor până la

Mortier (tun mare) ȧaustriac de 305 mm., adecă grosimea glonțului e de 30½ centimetri.

dușman, sufletul li-se întristă. (Cetește cele tipărite jos pe pagină la semnul*). La Sibiu mai eră o divizie întreagă compusă din rezerviști și milițieni, tunuri nu erau destule, iar tunurile grele și de munte lipseau cu totul!

* Un soldat, Ȧigan de neam, dezertase de pe frontul dela Predeal. Prins însă, a fost adus înaintea Consiliului de rășboiu din București. Întrebat, cum de-a cutezat să dezerteze din fața dușmanului, a zis : „Nu mi-e teamă, mâncă-v'aș, nici de boanghine (Unguri), nici de Nemți, dar dacă n'avem seule!”

După planul dușmanului, cel dintâiu atac trebuia să se dea la *Sibiu*, pentruca de-acolo să poată pătrunde pe valea Oltului în România veche.

Trei divizii de infanterie, două germane și una austro-ungară, apoi două divizii de cavalerie atacară cele două divizii românești așezate dela Gurarâului spre Săcădate lângă Olt. Românii atacă cu tărie pe dușmanul mult mai numeros și după lupte îndârjite îl silesc să se retragă departe de frontul pe care îl ocupase. Falkenhayn era furios. Hotărî, după ce adaogase la trupele ce le avea, și corpul de armată numit *alpin*, adecă pentru lupta în Alpi, la noi în Carpați, să-l trimită pe acesta prin munți și să lovească pe Români dela spate, prin Turnul-Roșu. După câteva zile de marș, corpul german alpin coborî în Turnu-Roșu, ajungând astfel în spatele armatei române dela Sibiu. Pe păcurarii români, puțini câți mai erau în munți, îi arestară, unul, scăpat, a ajuns în vale, dar n'a fost crezut de ofițerul român, căruia l-a spus, că vin Germanii. Cele două divizii române de infanterie și una de cavalerie ar fi învins poate și de astădată pe cele șase divizii germane și austro-ungare, dacă nu le atacă corpul german de armată din spate și ar fi avut și armament ca Germanii: mitraliere multe și tunuri multe, de toate mărimile. Astfel nu e mirare, că într'o luptă de trei

zile Români au fost bătuți, pricinuind însă pierderi mari dușmanului, îndeosebi Alpinilor, socotiți cei mai buni soldați germani. Căci Alpinii, ajungând în valea Oltului, nu au putut-o cuceri niciunde, ei erau mereu siliți să stea în apărare față de atacurile furioase ale Românilor noștri. Când au văzut aceștia, că nici ajutorul armatei a doua nu sosește la timp, s'au retras, mai ales pe potecile munților, în România veche. Insuși Falkenhayn mărturisește într'o carte scrisă după războiu, că soldatul român se bate cu vitejie, numai conducerea armatei eră din seamă afară șovăitoare și nesigură. Recunoașterea vitejiei soldatului român o găsim la mulți dintre scriitorii militari germani, între cari unul, ajuns ministru de interne, apoi de externe, scria: „Bătălia dela Sibiu s'a dat împotriva unul dușman încăpăținat. Cel care ar încerca să înjosească vitejia dușmanului (a Românilor), ar săvârși cea mai mare greșală contra propriilor noastre trupe (adecă a celor germane). Românul a dovedit astăzi, că este mai bine condus, decum erau anul trecut hordele sârbești“.

Luptele din Transilvania nu erau terminate încă. Mai eră acolo armata a doua, care pornise dela Brașov în ajutorul armatei dela Sibiu, mai eră și a patra de Nord, adevărat că mici față de dușman, dar toate pline de dorul desrobirii fraților lor. Dar și la ar-

mata a doua, mișcarea de înaintare a fost „șovăitoare“, după cum spune Falkenhayn, așa că nu a ajuns la timp la Sibiu. Ea ajunge până la *Porumbac* (jud. Făgărașului), unde se întâlnește cu armata germană. Românii atacă cu avânt, ofițerii luptă cot la cot cu soldații, în fruntea acestora cad colonelul Iacobini și maiorul Porumbaru. Dușmanul e învins, dar armata română dela Sibiu nu mai putuse fi scăpată de înfrângere. De pe frontul dinspre Bulgaria veniau vești tot mai triste, altă divizie română fu retrasă de pe frontul din Ardeal, iară cele rămase primiră ordin să se țină în defensivă, adecă să nu mai atace, ci să se apere numai. În retragerea armatei a doua românești, dușmanul e bătut de nou la Bărcuț-Moha. Dar, executând ordinul, armata se retrage mai departe, spre marea ușurare a comandanților germani, cari sunt destul de cinstiți să mărturisească, că nu puterea lor, ci retragerea poruncită i-a scăpat de peirea, care îi amenință în urma biruinței românești.

Și înaintarea armatei a patra, de Nord, a fost victorioasă. În luptele grele, cum a fost și cea dela *Praid-Sovata*, unde Românii cucereau tranșee de tranșee cu baioneta, unii tăind rețelele de sârmă rând cu rând sub ploaia de granate și mitralii, dușmanul e respins. Dar și la armata aceasta sosește ordinul să înceteze ofensiva și să se retragă, tot din cauza stărilor triste din Dobrogea.

Armata întâiu fusese silită să se retragă în România veche. Falkenhayn porni acum cu toată puterea contra armatei a doua, înspre Braşov, ca să o silească şi pe aceasta să părăsească Ardealul. Cea dintâiu luptă grea se dă la Şinca (jud. Făgăraşului). Românii, mai puşini ca număr şi cu artilerie mai puşină, se împotrivesc cu încăpăţânare şi pricinuesc duşmanului pierderi mari. Dar în faţa artileriei duşmane şi încunjuraţi dinspre dreapta, sunt siliţi să se retragă de nou. Un ofiţer german mărturiseşte, că Românii, cu un avânt surprinzător, fără să le pese de pierderi, au atacat de trei ori, dar toate tunurile germane, mari şi mici, şi-au grămădit focul lor asupra Românilor, aşa că aceştia au avut pierderi grozave. Tot în lupta dela Şinca, Germanii şi-au pătat cinstea ostăşească, omorând fără milă prizonieri români desarmaţi, după însăşi mărturisirea lui Falkenhayn, care spune, că „soldaţilor germani nu le place să facă mulţi prizonieri“.

Comandantul armatei române a doua votă să se retragă şi dela Braşov până pe culmile munţilor. Primi însă ordin nou, să înceapă el ofensiva contra armatei germano-austro-ungare şi i-se trimiseră şi trupe de întărire.

Urmărind trupele române, duşmanul ajunse până la râul Bârsa. Asalturile lui contra Românilor sunt pretutîndeni zadarnice. În ziua

de 8 Octombře, lupta începe cu furie pe câmpia Bârsei, la Săn-Petru. Incep să sosească soldaților oboșiți din armata română a doua ajutoare dela trupele, cari luptaseră pe frontul Dobrogei. Acestea veniau pe rând, pe jos dela Predeal, unde sosiseră cu trenul. Cum sosiă un grup, obosit de nedormit și de drum, intră în învâlmășala luptei. Până la amiază, dușmanul are mereu pierderi mari. În timpul acesta, comandantul german strânsese în dosul armatei sale un număr din seamă afară mare de tunuri, așa că lupta dela Săn-Petru nu se mai da acum între infanteria germană și cea română, ci între *artileria germană și infanteria română*. Infanteria germană nu mai luptă, ci se odihniă, lăsând lupta în seama tunurilor. Românii nu se lasă, ci dau înainte cu toată ploaia de oțel revărsată de tunurile germane. Iată ce zice un German despre lupta aceasta: „Din rândurile tunurilor grele se varsă foc în rândurile române. Linia de atac se încurecă, se rupe, șovăe. Se retrag? Nu! Mitralierele împoașcă de mii de ori moartea în șirurile lor, dar ei se adună, atacă de nou, îndrăzneți, viteji. Bravo, Române! Germanul știe să cinstească vitejia“.

Mișcătoare și înălțătoare de suflet a fost apărarea unei tranșee, în care se așesase o companie de 168 soldați, cu o mitralieră (regim. 24, Tecuciu). Eră șanțul căn ferate de lângă gara Bartolomeiu la capătul Bra-

șovului. Germanii încercaseră două zile să intre pe aici în Brașov. N'a fost cu puțință. Într'aceea trupele române, cari se aflau la stânga tranșeei, se retraseră. Cei 168 nu știau de aceasta, dar aflaseră Germanii. Tiptil se apropie dinspre stânga, în umbra nopții, un grup de soldați cu mitraliere, din față veni altul cu granate. Românii nici nu mai avură timp să se apere, căci în curând toți cei 168 fură omorâți. O nouă mișelie a Germanilor, căci după legile războiului trebuie să-i facă prizonieri. Dar am văzut, cum gândia Falkenhayn despre aceasta. În tranșeea aceasta, numită „a morții“, e acum un cimitir de onoare, crucile căruia vestesc jertfa adusă pentru desrobirea și întregirea neamului. Românul, care trece pe acolo, își descopere capul și zice: „Dzeu să-i odihnească!“...

Totul a fost înzadar. *Mașina* a biruit vitejia Românului. Asta s'o ținem minte și pentru viitor, căci vitejia înăscută Românului trebuie să aibă ajutor mașină bună, precum hărnicia singură a plugarului român îl lasă tot în coada neamurilor străine, dacă nu e întovărășită de învățătură și mașini bune.

Lupta eră zadarnică acum. Brașovul căzù în mâna dușmanului, armata a doua, apoi și a patra, se retrag pe crestele munților. În Brașov și în alte părți începe arestarea, chiar spânzurarea Românilor denunțați de Sași și de Unguri.

2. Luptele din Dobrogea.

În Macedonia de Miazăzi, cu centrul în portul Salonic al Greciei, debarcaseră trupe franceze și engleze pentru a veni de-acolo în ajutorul Serbiei. Ele n'au putut însă înainta mult așa că Serbia nu mai există ca stat în 1915, iar armata ei zdrobită, în frunte cu regele sârbesc, se refugiase peste Albania la Marea Adriatică, de unde trecu în străinătate. Acum primiră armatele bulgare și turcești ajutor însemnat și de la Germania. Dincolo de Dunăre erau deci întreaga armată bulgară, o parte a armatei turcești și armată germană.

Cea mai mare ură contra Românilor clocotea în sufletul Bulgarilor. Eră ura celorce s'au împărtășit totdeauna numai de bine din partea României, iar acum, în loc de recunoștință, îi doriau peirea. Până în anul 1877, Bulgaria nici nu existase ca stat, ei eră stăpânită de pașale turcești. Toți Bulgarii, cari fugeau de asupra turcească, în România își găseau adăpost. În România și-au strâns mulți dintre ei averi, în România au învățat carte toți ceice au ajuns în fruntea Bulgariei după liberarea ei. Însăși liberarea Bulgariei de jugul turcesc a fost cu puțință numai cu ajutorul României, căci de nu alergă, în 1877, armata română în ajutorul Rușilor bătuiți de Turci la Plevna, Rușii ar fi fost aruncați în Dunăre.

Cu toate acestea, Bulgaria a declarat, ca și Turcia războiul României, așa că noi aveam să luptăm nu numai contra Austro-Ungariei și Germaniei, ci și contra Turciei și Bulgariei. Adevărat, că aveam pe Rusia, unul dintre aliații noștri, vecină care se obligase să ne ajute cu armatele ei. Ajutorul ei a fost însă mai mult o batjocură, căci guvernul rusesc mai bucuros ne-ar fi văzut perind.

În România era oarecare speranță că Bulgarii nu se vor arăta cu totul nerecunoșcători. Deaceea numărul trupelor românești de-alungul Dunării și pe granița dobrogeană până la Marea Neagră era neînsemnat pentru întinderea cea mare a frontului. Ruși nu veniseră nici 42 de mii, dar pe rând și dela început fără răvnă pentru a se război.

La 30 August, Bulgaria declară războiul României, armata ei năvăli în Dobrogea. Comandantul suprem al Bulgarilor, Turcilor și Germanilor era pe frontul acesta generalul german Mackensen. Acesta lăsa dealungul Dunării numai un corp de armată, ca să observe mișcările Românilor de pe malul stâng, iar cu grosul armatei se îndreptă spre Turtucaia, un orașel pe malul drept al Dunării în Dobrogea românească.

Românii se întăriseră binișor la *Turtucaia*. Turtucaia era apărată de o armată de 20 mii soldați, din cari 15 mii infanterie, compusă

partea cea mai mare din rezervații. Frontul era de vreo 30 kilometri. Armata dușmană avea 28 batalioane, cea română numai 19. Așară de aceea dușmanul mai avea și o artilerie, care întrecea cu mult pe a noastră, cum a fost și în Transilvania.

Atacurile din zilele dintâiu sunt respinse, din nenorocire însă comandantul român își pierde capul, vestește primejdie în toate părțile și cere ajutor dela București. De-aici se trimite, dar ajutorul sosește iarăși numai pe rând, așa că în zilele de 5 și 6 Septembrie, după lupte grozave, Românii sunt bătuți, Turtucaia cade în mâinile Germanilor și Bulgarilor. Mulți Români s'au prăpădit în Dunăre, unde sperau să afle corăbii, bărci de scăpare. Mulți soldați de-ai noștri au fost omorâți noaptea de Bulgari civili; soldaților bulgari și ofițerilor lor le făcea o deosebită plăcere să omoare și jefuească apoi pe Românii căzuți prizonieri și nearmați.

Nici când în războiul nostru nu s'a văzut atât de clar, ca la Turtucaia, că lipsa de pricepere și de sânge rece a comandanților prăpădește o armată cât mai bună. Românii au dat semne de o vitejie rară și la Turtucaia, ofițeri și soldați mai bucuroși s'au sinucis, decât să cadă prizonieri în mâinile Bulgarilor, cari meritau tot disprețul, — totul a fost înzadar, căci toate acțiunile erau lipsite de legătura trebuincioasă din vina comandantului

Turtucaiei și a comandantului șef, care nici nu se mișcase din București.

Infrângerea dela Turtucaia a fost un mormânt de jale, dar și de învățătură pentru viitor.

*

Înainte încă de-a ne declara războiu, Bulgarii începuseră să atace posturile românești de pe granița Dobrogei, după declarare năvăliră în *Dobrogea*. Aici erau și trupe rusești, o nenorocire pentru noi, căci comandanții ruși lucrau tot numai de capul lor, așa că mereu lipsia unitatea de acțiune. Ca și în Transilvania, s'a întâmplat adeseori și în Dobrogea, de trupele române, aproape învingătoare într'o luptă, primiau ordin de retragere. În felul acesta, bătându-se mereu, fără lupte hotărâtoare, trupele româno-ruse și divizia de Sârbi și Croați, foști prizonieri în Rusia, cari s'au dovedit foarte viteji, se retrăgeau mereu.

Luptele din Dobrogea, cu rezultatul lor slab, au fost cauza, de multe părți de armata română din Transilvania au trebuit să fie retrase pentru a veni în ajutorul trupelor primejduite din Dobrogea.

În retragere s'a dat o luptă înverșunată pe linia *Rasova* (lângă Dunăre) — *Tuzla* (lângă Marea Neagră), unde Bulgarii și Germanii fură bătute rău la *Cocargea*. Dar și aici au zădărnicit rodul învingerii Rușii, cari nu voiau

să lupte, așa că însuși generalul rus porunci să se îndrepteze tunurile contra propriilor săi soldați. Aceasta ticăloșie a Rușilor s'a văzut încă înaintea luptei. Soldații ruși cantonați în Cobadân lăsaseră, la plecare contra dușmanului, în casele coloniștilor germani de-acolo partea cea mai mare a munițiilor lor, declarând gazdelor că nu mai au poftă de războiu.

Dușmanul e bătut și la *Cobadân*, așa că Mackensen, vestitul biruitor al Rușilor în Polonia, Galitia, apoi al Sârbilor, îndură înțâta înfrângere mare datorită Românilor. Generalul rus nu se învoi însă, ca dușmanul să fie urmărit.

Românii făcură și o încercare de-a da o lovitură în spatele dușmanului din Dobrogea. După planul generalului Averescu veni o armată română la Dunăre, la *Flămânda*, aproape de Balta Greacă. O parte mare trecu Dunărea în ziua de 1 Octobrie, dar începură ploți mari, apele umflate ale Dunării prefăcură malul ei pe o întindere mare într'un lac urlaș. Bră amenințat chiar și podul. Armata română fu silită să se retragă pe malul românesc.

În ziua când ai noștri treceau la *Flămânda* pe teritoriul bulgăresc, armata româno-rusă din Dobrogea începă și ea ofensiva contra trupelor bulgare, germane și turcești din Dobrogea. Luptele au fost zadar-

nice, căci în totul lor fură comandate două divizii române să plece pentru apărarea Carpaților. În locul diviziilor plecate veni o divizie de Ruși. Apărarea Dobrogei era acum încredințată mai mult Rușilor, cari, ca și până acum, se băteau rău sau nu se băteau deloc. Zadarnic a fost eroismul românesc, ca înainte de lupta dela *Topraisar*, unde soldații români au cerut să li se aducă steagul în tranșee, ca să joare de nou pe el, că vor muri pentru apărarea pământului românesc. Ei învingeau pe dușmanul uimit de-atâta putere de jertfă, dar alături de ei, Rusul mișel se predă Bulgarului sau fugia înapoi. Nu e mirare deci, că dușmanul euceri Constanța, iar după ce se retraseră spre Carpați diviziile românești, unele având numai 3000 soldați, regimentele 600 soldați, Rușii n'au mai arătat nici un interes, ci s'au retras mereu până la Dunăre pe brațul Sf. Gheorghe. Cum se luptau Rușii ne arată și ordinul generalului lor Zaharoff, care înlocuise pe cel bețiv de mai înainte. El zicea la 30 Octobrie:

„Poruncește: Fuga rușinoasă să înceteze numai decât. Am fost trimiși aici, dacă nu să învingem, dar cel puțin să luptăm, iar nu să ne întrecem la fugă. Am luat măsuri, ca mitralierele și tunurile să tragă în fugari. Ofițerii, cari nu-și vor face datoria, vor fi trimiși înaintea curții marșiale“.

Astfel erau soldații trimiși de Rusia cea mare, aliata noastră, ca să ne ajute contra Germaniei, Austro-Ungariei, Bulgariei și Turciei!

Năvălirea Bulgarilor în Dobrogea nu s'a deosebit cu nimic de năvălirile Tătarilor, nici de ale Bulgarilor și Ungurilor, când au venit întâiu în Europa. Case arse, femei, fete și băieți necinstiți, bătrâni și tineri schingiuiți și omorâți, muzee arse și jefuite și un jaf general, cum nu s'a mai pomenit. (Citește cele tipărite jos pe pagină la semnul *). Țăranii români din Dobrogea, mulți urmași de Ardeleni colonizați acolo, erau oameni înstăriți, cu mobile în casă, cu rosturi, de cari nici nu visaseră Bulgariei în țara lor. Totul au furat, iar ce n'au putut duce au spart, ars. Nu e mirare, că chiar între Germani, aliații lor, se găseau mulți, nesălbătăciți de rășbolu, cari vorbind de Bulgari nu le ziceau pe nume, ci *porci* (Schweine).

În luptele din Dobrogea, mai ales tovărășia Rușilor a fost nenorocirea noastră.

*) O statistică necompletă făcută în jud. Tulcea arată următoarele: 363 cazuri de săluiți, 300 de schingiuiți și omoruri, 300 împușcați, 205 torturați spre a fi jefuiți, 112 morți în bătaie, 1484 Români din Tulcea duși în Bulgaria, unde au murit peste 500. Mare e numărul celor periți, „bărbați, bătrâni, femei și copii, fiind duși în convoiuri dela un capăt la celalalt al județului, prin viscol, nemânceși, ca să fie puși la lucru de franșee, fără nici o trebuință decât aceea de a-i face să moară“.

3. Apărarea Carpaților. Retragerea pe frontul Moldovei.

Armatele române din Ardeal fuseseră silită să se retragă pe culmile Carpaților, granița între România veche liberă și între România robită, după ce multe divizii, biruitoare în Ardeal, alergaseră să apere Dobrogea de invaziunea dușmanului. În munți urmează acum atacurile tot mai întinse ale armatelor germane și austro-ungare, ca să răsbătă peste Carpați în România veche, să o si-ească să depună armele și apoi să jefuească țara pentru a scăpa de foame o parte a populațiunii din Germania și Austria.

Apărându-și granița veche, Românii au dat o nouă dovadă de dragostea lor de patrie, și dacă n'au reușit, cu toate jertfele aduse vitejește, vina a fost a frontului din seamă afară de întins, a lipsei de căi ferate potrivite dealungul Carpaților și a lipsei de artilerie la fel cu a dușmanului.

În contra armatei a IV-a române, așezate în Carpații dintre Moldova și Ardeal, s'au dat lupte grele în munți și trecători. Pe muntele *Țipeș*, Românii atacară în chiote furioase și numai cu baloneta. Nu mai aveau timp de încărcat. Dușmanii, cari scapă, fug buimăciți. Tot așa e respinsă divizia austro-ungară, care a încercat să răsbească pe valea *Trotușului*. Pe valea *Uzului*, Românii

fac atacul cântând „La arme” și bat altă divizie austro-ungară. Tot așa pățesc dușmanii la trecătoarea *Oituzului*, unde au sângerat mulți Români, mai ales din regimente moldovenești.

Încercările de-a răsbate în România spre Răsărit n’au reușit. Dușmanul și-a strâns deci toate paterile pentru a răsbate prin Carpații din Sudul Ardealului.

Comandantul german hotărî să înceree cu mai multă putere răsbaterea prin munții Branului, căci pe acolo eră cel mai scurt drum spre capitala București. Cu apărarea acestei linii fu însărcinat generalul Averescu, care, pe lângă părți din armata a II-a dela Brașov, mai comandă și patru divizii luate de pe frontul dobrogean. Prin surprindere, trupele germane trecând pe la *Bran* ocupă Rucărul, unde ajunseră conduși de Sași și Germani, cari trăiseră în România, înainte de războiu, ani de zile cutreerând vara munții. În al doilea atac îndreptat în direcția Câmpulungului, armata germană e însă bătută. Tot un German — deci dușman — laudă cu prilejul acestor lupte pe soldații români spunând despre ei: „Se apără cu disperare; pentru fiecare metru pătrat din prețioasele lor plaiuri luptă cu o îndărătnicie surprinzătoare. Sunt oameni iscusiți și ceea ce le lipsește ca educație militară, înlocuiesc prin agerime de minte miraculoasă”.

Odată cu luptele din trecătoarea Branului începură și luptele la trecătoarea *Predealului*. Cu tot potopul nimiciilor al artileriei germane și austro-ungare, care zdrobi cu totul Predealul, acesta nu putu fi cuprins de dușman decât după zece zile de lupte, la 23 Octombrie. O mână de oameni, cu o singură mitralieră, apăară gara până la cel din urmă glonte de mitralieră, până la cea din urmă viață de om.

Nici încercările dușmanului de-a răsbate spre București prin trecătoarea *Bratocei* și a *Buzăului* nu au reușit. Adevărat e că și aici frontul românesc a fost împins, ca și la Bran și Predeal, cu ajutorul artileriei germane cu câțiva kilometri înapoi, dar aici s'a lovit de nou de stânca formată de piepturile soldaților români.

Urmă acum încercarea de-a sparge drum pe *valea Oltului*. Dușmanul fu însă bătut îndeosebi în luptele de pe *valea Topologului*. Cu prilejul acestor lupte fu rănit de moarte generalul Praporgescu, fost absolvent de școală normală. Înainte de-a închide ochii pentru totdeauna, zise către ofițerii, cari îl încunjurau: „Nu slăbiți credința, a noastră e izbânda“. Cu toată biruința Românilor, frontul prea lung și în zigzaguri sili pe comandantul român să se retragă spre Miazăzi, pe un front mai scurt.

Văzând, că pe drumurile mai scurte nu pot ajunge la București, fiind oprți pretutîn-

deni, comandamentul german hotărî să încerce drumul cel lung pătrunzând pe *valea Jiului*.

La 23 Octobree, dușmanul începe atacul pe toată linia, cu trupe de Bavarezi, cei mai mulți oameni oțeliți dela munte, și cu artileria bună, de care dispuneă. După cele dintâi lupte, ai noștri sunt siliți să se retragă față de trupele îndoit de mari ale dușmanului. Generalul Drăgălină, Bănățean de origine, e rănit și moare din cauza rănilor neningrijite la vreme în București.

În ziua de 27 Octobree începe lupta cea mare dela *Jiu*. Dușmanii atacă cu furie, dar au pierderi mari atât spre Răsărit, cât și spre Apus. O coloană de Bavarezi (cetește cele tipărite jos pe pagină la semnul*) se strecoară până la podul de peste Jiu al orașului Târgu-Jiu. Locuitorii îi simțesc și toți, orășeni și plugari, femei și copii, aleargă la pod. Elevii cercetași ai liceului iau armele răniților din spital și aleargă și ei la locul cu primejdia. Aici, așezați dealungul digului dela pod, trag cu toții în dușman. Cercetașii mai mici, urecați în copaci, vestesc mișcările dușmanului, femeile oltence aduc munițiuni și încurajează pe bărbați. Bavarezii

*) Românilor le plăcea să lupte cu Bavarezii, despre cari ziceau, că „au ambiț la baloneta“, adică și Bavarezul prețuește, ca și Românul, lupta dreaptă, piept la piept.

sunt alungați dela pod. Trei zile a ținut lupta, dușmanul e silit să se retragă, așa că Românii câștigă a doua învingere mare contra trupelor comandate de Falkenhayn (cea dintâiu învingere mare a fost la Oituz).

La 10 Noembrie, dușmanul făcù o nouă încercare de a răzbate pe la *Oituz* în Moldova, dar și de data aceasta fu respins. Tot fără rezultat au rămas atacurile la trecătoarea *Bratocei* și a *Buzéului*. Pe valea *Prahovei*, Românii fură siliți să se retragă (la 28 Novembre) spre *Târgoviște*, dar numai după 45 de zile de lupte eroice și după ce dușmanul răsbise pe *Jiu* și pe *Olt* și trecuse dinspre *Miazăzi Dunărea*. (Citește cele tipărite jos pe pagină la semnul *)

Pe *Olt*, după o rezistență de aproape două luni, trupele române au fost măcinate de atacurile unui dușman mult mai puternic din cauza numărului cu mult mai mare și din

*) Vrednic de amintit e eroismul maiorului Ion Munteanu, pe înălțimile *Clăbucetului* și văii *Prahovei*. Ca să dea timp soldaților să se retragă în bună rânduială, maiorul Munteanu împinge cu câțiva soldați o baterie pe creasta dealului și începe să tragă în dușman, pe care îl oprește pe loc. Tunuri dușmane se îndreptează asupra bateriei române, un glonte de tun zdrobește amândouă picioarele maiorului, dar el nu se învoește să fie scos din luptă și rămâne pe loc să supravegheze luarea înălțătoarelor dela tunuri și retragerea celor câțiva soldați. Rămâne singur în baterie, dar pentru veșnicie, căci un alt glonte de tun îi retează capul.

cauza armamentului lui superior celui românesc. La finele lui Novembre rămășițele armatei române dela Olt se retraseră spre Răsărit pentru a se întâlni cu camarazii români din armata a doua. (Citește cele tipărite jos pe pagină la semnul*).

La 11 Novembre, Germanii începură cu 4 divizii noul atac pe Jiu, după ce o parte din trupele noastre de aici plecaseră în ajutorul armatei de pe Olt. De data aceasta ei rupseră frontul român pe un loc, unde apărarea o făcea o jumătate de divizie română, așa ca putură înainta spre Târgu-Jiu. În ajutorul Românilor mai aveau să vină trei batalioane dela Cerna (de dincolo de Turnu-Severin) și un batalion și trei escadroane de cavalerie dela Olt. Acestea n'au putut răzbate la Jiu, având în drum lupte grele cu dușmanul. O divizie întreagă, pornită tot în ajutor de dincolo de Olt, a întârziat deraind trenul, care o aducea, între Pitești și Slatina.

Luptele date de Români pe Jiu au fost crâncene ca și ale strămoșilor noștri daci, când aceștia au luptat contra armatelor romane conduse de Traian. Fără teamă de

*) În luptele de pe Olt a căzut rănit de moarte și colonelul Nicolae Piperescu. Mai are însă puterea să îmbărbăteze pe soldații săi îndurerăți și să ceară să i-se aducă și să sărute steagul regimentului 69, pe care l-a condus cu einste dela Dorohoiu până în nima Ardealului și în luptele dela Oltuz. Apoi închide ochii pentru totdeauna.

moarte, câte o mână de soldați români se apărau și atacau cu îndârjire. Un batalion din regimentul 15 Războeni (Moldova) se apăra cu furie o zi întreagă și noaptea următoare până cătră ziuă contra unui regiment de Bavarezi. Dintre Români n'a mai rămas nici unul în picioare. Pilde de acestea au fost multe, dar au fost zadarnice față de mulțimea dușmanilor. „Câmpurile, dealurile și pădurile înzăpezite erau presărate de cadavrele eroicilor apărători și de mulțimea răniților, cari au fost lăsați de dușmanul nemilos să moară după zile de chinuri și de neîngrijire“.

Oltenia, cuib de viteji, erà acum în mâna dușmanilor. Aceștia trecură, întimpinând mereu împotrivirea furioasă a Românilui, și Oltul. În dosul dușmanului mai rămăsese un grup românesc de armată, numit „grupul Cerna“. Acesta încercă să răsbată printre dușmani spre Olt, pentruca trecându-l să se împreune cu celelalte trupe românești. După lupte grele, cea dintâiu la Turnu-Severin, grupul Cerna ajunse la Olt. Trecerea peste râu nu erà cu puțință, căci valurile erau umflalte, iar podurile erau în mâna dușmanului. Unul singur, rupt la mijloc, nu erà pă it. Se hotărește repararea lui. Dar nici aceasta nu mai putea fi de folos, căci dușmanul, care într'aceea trecuse Dunărea dinspre Bulgaria; trimisese trupe și înspre Olt.

satul Tia-mare, unde se strânseseră cele din urmă rămășițe ale grupului Cerna, ele se apără cu îndârjire până ce văzură, că sunt încunjurate de toate părțile de trupe dușmane numeroase. Mai încercară odată să rupă brâul de joc al dușmanului, dar înzadar. Atunci luară steagul regimentului (17 Mehedintzi), ofițeri și soldați își fac cruce și-l sărută, apoi îl ard. Pe urmă ridică steagul alb. Prin satele vecine, în cari mai erau rămășițe din grupul Cerna, ofițerii și soldații și-au rupt săbiile și carabinele, au distrus cele câteva tunuri, au impușcat caii, iar din fărâ-măturile armelor, ale căroră și ale cadavrelor au făcut movile, căroră le au dat foc. Vitejia Românilor a fost recunoscută și de astădată de Germani, căci unul scria la 30 Dec.: „... Toate acestea nu ne pot impedează să recunoaștem, deopotrivă cu cei mai buni militari ai noștri, că purtarea Românilor dela Orșova și peste tot a întregii armate românești dela 1916 merită toată admirația, chiar în asemănare cu ceilalți aliați ai lor“. (Citește cele tipărite jos pe pagină la semnul*).

*

*) În timpul retragerii dela Jiu, învățătorul *Victor Popescu*, sublocotenent rezervist, s'a rătăcit și a rămas în teritorul ocupat. Reîntors în satul său Fărcărești a impușcat trei honvezi (soldați unguri), cari își bătuseră joc de sora sa. Apoi a vestit pretutindeni, că soldații români rămași în județele Mehedintzi și Gorj să nu predea dușmanului armele, ei luând ealea co-

Int'acei o armată dușmană compusă din Germani, Bulgari, Turci și Austro-Ungari trecuse la 21 Novembre Dunărea pela Zimnicea. Paza noastră era slabă, fiind trupe puține. Aripa bulgară trecu spre Giurgiu, după ce-l bombardaseră în mod sălbatic în noaptea de 2 zile de pe malul bulgăresc, apoi intrară în oraș, pustiiră casele, scoaseră ferestrele și ușile și trecură cu toată prada în Bulgaria. Apoi, ea să pună vârf sălbătăciei lor barbare și așezară paie stropite cu petrol în casele goale și le deteră foc.

Din toate părțile se strânsură acum trupe dușmane în câmpia cea mare străbătută de râurile Neajlov și Argeș, ca să atace Bucureștii. La lupta aceasta, ca să a fiint patru zile, au luat parte 16 $\frac{1}{2}$ divizii dușmane și 13 $\frac{1}{2}$ divizii românești. Cele mai multe divizii românești aveau numai jumătate din oamenii lor (divizia a 18 a avea numai patru batalioane și două escadroane!), căci fuseseră mereu în lupte, cari le-au dijmuit. În ajutoarele Românilor mai aveau să vină și o divizie

drului să vină la el. Mulți l-au ascultat și cu cearta de haiducii a băgat groază și moarte în mulți dușmani. Oricât au încercat să pună mâna pe el mai ales Ungurii, n'au izbutit. Mai târziu a reușit să treacă cu câțiva gradajii peste tot teritoriul ocupat și să ajungă în oldova, la armata română. Ca să se războie, dușmanii au omorât, în 14 sate din județele Mehedintzi și Gorj, o mulțime de Români în tinerețe, că au înțeles cu viteazul căpitan de haiduci, Văcărescu Popescu.

Și în lupta dela Argeș, trupele române au dat dovadă de eroism; o divizie germană a fost sfărâmată aproape întreagă. Dar dușmanul izbutește să prindă un automobil român, în care erau doi ofițeri români cu planurile secrete ale luptei; un general român (de origine germană) s'a retras din luptă cu trupele lui, înlesnind pe dușman să ne poată ataca și din coastă, iar Rușii sosiți nu au vrut să lupte. De altminteri Rușii și în Dobrogea, unde ajunseseră să aibă patru corpuri de armată și câteva divizii de cavalerie, precum și artileria trebuincioasă, s'au retras în fața Bulgarilor, trecând în Basarabia.

Lupta dela Argeș a fost pierdută pentru noi și a urmat *retragerea armatei* spre Moldova, unde avea să formeze pe râul Siret și în Carpații Moldovei frontul de fer, de care s'au spart în anul 1917 toate atacurile vrășmașilor. Și puținele trupe rămase pe valea Prahovei, apoi a Buzăului, se retraseră spre Moldova, după ce au stricat toate sondele și celelalte instalațiuni din ținuturile, în cari se scotea petrol. Deodată cu retragerea militară s'au refugiat în Moldova și multe familii, din orașe și din sate, precum și Românii refugiați din Ardeal.

Și în cursul retragerii s'au dat lupte grele, dintre cari cea mai mare a fost la Râmnicul-Sărat (dela 22—27 Decembre), unde dușmanul avea 17 divizii. Nici aici Rușii nu

și-au făcut datoria, mai ales diviziile lor de cavalerie, cari se retrăgeau mereu fără veste și fără rânduială. În timpul retragerii, Rușii s'au purtat la noi ca în țară dușmană jefuind fără milă satele românești.

În 6 Decembre, trupe germane intrară în București, primite cu flori de străinii, cari până 'n ajun fuseseră arestați ca ostatici (zălog) de autoritățile române. Erau foarte multe femei, foste cântărețe și de cele de prin localuri de perzanie. Numai a doua zi au lăsat Germanii și o companie bulgară să intre în oraș, deasemeni trupe austro-ungare.

România până la Siret căzù cu totul pradă năvălitorilor. Pe când Bulgarii au rămas sălbaticii, cari prădau, dar și mai mult nimiceau tot pe ce puteau pune mâna, cari omorau pe mamele ce-și apărau ficele, băieții de murdărirea lor, cari necinstiau sfințele altare spurcându-se în ele, — Germanii, și unde au fost lăsați și Austro-Ungarii, au organizat jefuirea țării și cu chitanțe chiar. Au luat tot: haine, rufe, trăsuri etc., dar îndeosebi animale de casă, mari și mici, poame, cereale — tot! Au cărat chiar și vagoane cu pământ gras din câmpia României. Trenuri lungi plecau zilnic încărcate spre Germania cu toate bunătățile pământului bogat al României.

Mari erau neînțelegerile pentru pradă între Germani și Austriaci, aceștia (nu și Ungurii) tot așa de flămânzi.

În Germania ajunseseră, în 1917 și 1918, mulți să mănânce măămăliga (*budincă* îi ziceau ei) făcută din mălaiul românesc aproape ca și noi și nu arareori rugau soldați germani pe câte un Român să le spună, cum se face măămăliga bună, ca să serie acasă. Românii la orașe primiau de-ale mănăcării numai în porțiuni mici, iar în 1918, vara, ajunseseră mulți pe la sate de găteau pentru mănăcare burueni și pleavă măturată din coșurile golite de dușman. Boale grele: febra tifoidă (lingoarea), tifosul exantematic, apoi și pelagra (jupueala) provenită din porumb stricat și hrană neîndestulitoare secerau populația românească, dar cereau numeroase jertfe și dintre năvălitori. Ofiteri și slujbasi germani își aduceau familiile în teritoriul ocupat, ca să scape de foame și să se mai sature odată. Tineri de 16—17 ani, recrutați de formă înainte de vreme, erau aduși în 1918, în teritoriul ocupat, ca să-i scape de ofticarea produsă de foame.

Sute și mii de cărturari români, mulți în etate înaintată, au fost arestați și internați în tabere, unii trimiși chiar în Bulgaria.

Dar precum a biruit soldatul român foamea și gerul, goliciunea și mașinile nimicitoare de viață fără să-și peardă curajul în biruința dreptății, tot așa a știut să îndure și populația civilă greutățile cele mari, sigură fiind, că ziua liberării are să vie.

Ocuparea Bucureștilor și refragerea trupelor noastre pe frontul Moldovei puse capăt părții întâiu a războiului pentru întregirea neamului.

4. Refacerea. Războiul din 1917.

Un milion și jumătate de militari și civili refugiați din teritoriul ocupat se adăpostiră în Moldova, în șase județe mai îndepărtate de linia frontului. La aceștia se adăuseră mulțimea de aproape un milion de Ruși, cari gosiseră de mai înainte depozitele de alimente. Prin o muncă supraomenească, autoritățile românești reușiră să facă rânduială în haosul acesta, ajutate și de firea Românilor, care se mulțumesc, la nevoie, cu puțin. De n'ar fi fost Rușii lacomi și hrăpăreți și dacă n'ar fi lipsit medicamentele, starea refugiaților și a populației întregi nu ar fi fost atât de grea. Dar lipsa de medicamente, apoi înghesuiala cea mare, necurătenia și slăbirea trupeză a celor nutriți rău a făcut, de grozava boală a tifosului exantematic s'a întins cu furie ucizând mai mulți oameni decât gloanțele dușmanului în zece bătălii. Au fost sate, în cari au perit toți locuitorii; din regim. 5 Roșiori n'a rămas aproape nici un soldat, așa că alte regimente primiră calii spre îngrijire. Nu e mirare, că o parte a populației civile, mai ales refugiații, cuprinși de disperare, voia

să se refugieze în Rusia. Și Rușii contribuiau la producerea acestei stări sufletești jalnice, cerând ca Familia Regală, Parlamentul român și armata să treacă în Rusia. Dar nici mândrul nostru Rege, nici mândra noastră Regină Maria, nici guvernul în frunte cu Ion I. C. Brătianu, nici armata (cetește cele tipărite jos la semnul *) nici civilii cei mulți nu voia să audă de părăsirea pământului românesc. Toți erau hotărâți, nu numai să apere până la ultima picătură de sânge frontul cel nou, ci crezând tare în biruința Românului să pornească pentru cucerirea de nou a teritoriului spurcat de stăpânirea năvălitorilor barbari și apoi iarăși pentru liberarea Ardealului.

Mult ne-a ajutat la refacerea cea nouă sosirea armamentului celui nou, venit de la aliații noștri din Apusul Europei, și misiunea franceză, compusă din 289 ofițeri, 37 piloți de avioane, 88 medici, farmaciști și veterinari

*) Ce năpăsători erau soldații noștri față de năcazuri și de moarte, se vede și deacolo, că unii din ei au plecat în ajunul Anului Nou (1917) cu plușorul prin tranșee. Urările lor au produs larmă prin tranșee, dușmanul a început să tragă din tunuri. Dar unul din urători nu-și pierde sărita și le urează și Nemților, zicându-le într'altel:

Lasă Neamțule spurcat,
Că-s Român adevărat,
Îs Român cu pat u mâni,
Dau eu ochi cu tine mâni!
Mânași măi, hăi, hăi!

Generalul Berthelot (tata Bertălu), șeful misiunii
franceze.

și 1150 subofițeri, toți dintre cei mai aleși
ai armatei franceze, în frunte cu generalul

Berthelot, „tata Bertălu“, cum îi ziceau soldații noștri. Ofițerii și subofițerii francezi fură împărțiți pela regimentele românești, ca să învețe pe ai noștri mănuierea armelor celor nouă. Și soldații noștri căpătară acum căști de oțel, câte opt mitraliere de companie și multe granate, acestea devenind arma cea mai plăcută a Românului obișnuit de mic să arunce cu pietri. Se aduseră și măștii contra gazelor asfixiante (inecătoare). Ofițerii francezi se mirau de puterea de răbdare a soldaților români și de mintea lor scilpitoare, apoi de ascultarea lor. Mulți Francezi ziceau, că de-ar avea soldații francezi și răbdarea și firea ascultătoare a soldatului român ar cuceri lumea cu ei. Toți ofițerii francezi și-au luat ordonanțe românești, ca să învețe cât mai curând românește.

Soldații noștri ardeau de nerăbdare să înceapă din nou lupta. La aceasta îi îndemnă nu numai înarmarea cea nouă, nu numai mândria de Român, nu numai dorul multora după cei iubiți rămași în teritoriul ocupat, dar și cuvântul Marelui nostru Rege Ferdinand, care le-a spus :

... „*Vouă, fiilor de țărani, cari ați apărut cu brațul vostru pământul unde v'ați născut, unde ați crescut, vă spun, Eu, Regele vostru, că, pe lângă răsplata cea mare a izbânzii, care vă asigură fiecăruia recunoștința neamului nostru întreg, ați câștigat totodată*

dreptul de-a stăpâni într'o măsură mai largă pământul, pe care v'ați luptat. Vi se va da pământ. Eu regele vostru, voiu fi întâiul a da pildă. (Cetește cele tipărite jos pe pagină la semnul). Vi se va da și o largă participare la trebile Statului...*

În vara anului 1917, pregătirile erau făcute și se hotărî începerea ofensivei la Nămolosa, în partea frontului dinspre Dunăre. Din 23—25 Iuliu, artileria noastră bombardă pozițiile dușmane având să urmeze atacul. Atunci veni ordinul să înceteze orice atac, căci Rușii, ticăloșiți cu totul de învătăturile agenților bolșevici începuseră în Galitia și Polonia să-și omoare ofițerii și să fugă din fața trupelor germane și austro-ungare. Infrângerea dușmanului eră ca și sigură la Nămolosa, dar o zădărnici — aliatul nostru rus (Citește cele tipărite jos pe pagină la semnul **).

*) Așa a și fost. Regele Ferdinand a fost întâiul mare proprietar, care a împărțit moștile Coroanei la țărani.

***) Încă din luna Mai a acestui an se pregătea — pe hârtie! — o împărțire a României vechi între Austro-Ungaria și Rusia. Ministerul de externe austro-ungar, Czernin propusese guvernului rus pace și pentru pecetluirea ei să împartă România: Austro-Ungaria să iee Muntenia și Moldova până la Siret, iar Rusia Moldova dela Siret spre Răsărit. În Revoluția bolșevică din Rusia s'a înmormântat acest nou plan austro-ungar de nimicire a României.

La 22 Iuliu, cu o zi înainte de începerea bombardamentului dela Nămolosa, luară Românii și o altă ofensivă, cu lupte grele îndelungate (dela 22 Iuliu la 1 August 1927), la *Mărăști*, în județul Putna. Încă dela 7 Iuliu, generalul Averescu îndemnă pe soldați, acum pregătiți și bine înarmați să-și încordeze toate puterile, căci e vorba de „îngonirea cotropitorului din căminurile noastre”.

În după amiaza zilei de 22 Iuliu, artileria noastră începuse să verse foc din tunuri, tot așa în ziua de 23 și în noaptea de 23 și 24. La ciasul patru dimineața, soldații români așteptau, tupițați nu departe de tranșeele dușmane, până la cari se strecuraseră neobservați, semnalul de atac. Se dă semnalul, ai noștri sar spre tranșeele germane, apoi în ele. Dușmanii cad trăzniți de granate sau pironiți în baionete; ceice scapă la asaltul întâiu ridică mâinile și strigă: pardon! Dealul Mărăștilor era în mâna noastră. Tot așa satul Mărăști, întărit de Germani ca o cetate, apoi dealul Mănăstioara. Pretutindeni o pradă bogată de prizonieri, tunuri, munițiuni. Frontul german era spart, Germanii în retragere generală, dar nu în marș, ei fugind iepurește. Românii după ei ocupând tranșee și alte întărituri și întinzându-și frontul adânc în pozițiile germane. Dar și acum vine ordinul, care stângeniță înaintarea victorioasă: Știrea despre înfrângerea și destrăbălarea Rușilor

în Polonia și înaintarea înspre Rusia a armatelor austro-ungar și germane, cari ne-ar fi putut lua, la Miazănoapte, de pela spate, avu drept urmare oprirea înaintării noastre. Veni însă un nou ordin, că se poate încerca o nouă urmărire a dușmanului. Trupele române înaintează de nou în munți, cuceresc culme după culme. Apoi iar se opriră. Căci și în armata rusă, din nenorocire numeroasă pe pământul nostru, fără să ne fi fost de vr'un folos, se arătau tot mai mult semnele destrăbălării bolșevice. Armata română nu mai putea lua ea ofensiva, căci trebuia să se aștepte din moment în moment la nevoia de a-și îndrepta arma și contra Rusului trădător.

Dușmanul, neurmărit de noi, se reculese. Comandantul armatei germane strânse cetele fugare și aduse trupe nouă, numeroase, ca să încerce el acum să spargă frontul românesc și să pătrundă în Moldova, știind bine, că de Rușii de pe frontul românesc nu are a se mai teme. Atacul l-a dat în direcția *Mărășești, Oituz și Munții Vrancei*.

Dușmanul atacă în ziua de 6 August 1917 frontul *Mărășești* în partea unde erau așezați Rușii. Aceștia pierd, rând pe rând, liniile lor de apărare, fără împotrivire mai serioasă. Spre seară, învingerea Germanilor pareă deplină. Din Români în ajutorul Rușilor. Numai cu greu răzbat prin hoardele de fugari ruși. Puhoitul german e oprit, sol-

dații români din regimentul 32 Mircea lapădă bluzele, aruncă de pe cap căștile de metal și se reped la lupta cu baioneta, băgând groaza în dușman, cu toatăcă Rușii fug mereu. Germanii și aliații lor atăceau mereu părțile de front date Rușilor spre apărare, sperând să pătrundă cu ușurință prin golurile făcute și să ajungă în spatele Românilor. Dar golurile le umplu Românii și cu toate că numărul lor e prea mic față de al năvălitorilor, dușmanul e ținut pe loc, armata română pornește ea la ofensivă. Când credeau Germanii mai cu tărie, că au răzbit și pot lua pe Români de pe la spate, se pomeniau în locurile părăsite de Ruși cu zidul format din pietururile Românilor. Atacurile acestora sunt conduse pe alocuri de ofițeri francezi, după ce ofițerii români căzuseră străpunși de gloanțe. Luptele au fost atât de crâncene, încât unele regimente de-ale noastre rămân numai cu câte 200 de oameni teafări! Iar când în luptele grele dela Panciu (10—12 August) un general rus voia să se retragă din fața dușmanului, generalul român Eremia Grigorescu, un adevărat erou din povești, nu se învol și urmând hotărârtii lui din toate

Grănteerul Mușoi.
Dupăce un îșrapnel
îi retezase mâna
stângă din sus de
cof, a stat în spital
de s'a vindecat, apoi
a alergat tară pe
front, ca să arunce
cu granate în duș-
man.

luptele „pe aici nu se trece!“ contra-atacă el pe dușman și-l respinge. Dar cu ce jertfe! Căpitanul Grigore Ignat primise ordinul să oprească, cu compania lui de mitraliere, într'un loc anumit înaintarea dușmanilor. Valuri vin aceștia, rânduri întregi dintre ei cad la pământ, dar și dintre ai noștri cad mereu. Mai rămăseseră numai câțiva, între ei și căpitanul. El însuși trage cu mitraliera până când cade străpuns de zeci de baionete, dar îmbrățișându-și în momentul morții mitraliera.

Luptele dela Mărășești ținură 14 zile și dușmanul fu oprit pe loc. Generalul german Morgen scrie într'o carte a lui : „Impotrivirea Românilor a fost neobișnuit de dâră și s'a arătat prin 61 de contra-atacuri (numai pe frontul corpului I. de armată). Ele au fost făcute mai ales cu baioneta, ceea ce a pricinuit Germanilor pierderi mari“.

Lupte grele s'au dat, dela 8 la 22 August 1917 și în partea *Oituzului*, deodată cu cele dela Mărășești. Și aici greutatea sunt uriașe, dar și aici dușmanul e ținut pe loc, iar dacă frontul român a fost retras cu câțiva kilometri, aceasta s'a făcut pentru scurtarea lui. Căci la aripa dreaptă a frontului românesc erau Rușii și aceștia în curând n'au vrut să mai lupte.

În *Munții Vrancei*, luptele au continuat până la 11 Septembrie. Într'una din luptele

dela Muncele a căzut, rănită mortal, *Ecaterina Todoroiu*, fata dela Jiu. (Citește cele tipărite jos pe pagină la semnul*.)

În tot timpul luptelor de pe frontul Moldovei, Regele nostru era mereu printre soldații lui, iar Regina Maria mângăia răniții și bolnavii din spitaturi, dar cercetă pe soldați și în tranșee.

A mai urmat un războiu contra hoarelor formate de soldații ruși, cari se retrăgeau arzând, jefuind, omorând spre Prut. Țara a scăpat în sfârșit de ei.

Luptele din vara anului 1917 i-au dovedit comandantului armatelor germane, austro-

*) În 1916, când Germanii năvăliseră spre Țargu-Jiu, Ecaterina Todoroiu era cercetașe și legă ranele soldaților noștri într'un spital din acest oraș. La lupta dela podul Jiului și ea a luat parte cărând cartușe. Dăzând Oltenia primejduită de ocupația dușmanului, s'a îmbrăceat bărbătește și fără să știe ofițerii și alți soldați, că e vorba de o fată, s'a înrolat în armată. La Filiași fusese rănită la amândouă picioarele, dar nici în spital n'a vrut să lașe pușca de lângă ea. Luptând, a ajuns și ea pe frontul din Moldova, unde, cu toate că s'a aflat că e fată, a fost avansată la gradul de sublocotenent onorific. Știa să-și înflăcăreze soldații din plutonul ei astfel, încât aceștia îi jurară, că o vor urmă și dineolo de moarte! În seara de 3 Septembrie, observând că câțiva soldați de-ai noștri sunt în primejdie a eșii din tranșeea ei îndemnându-și soldații să vină după ea. Glasul ascuțit de fată atrage atenția dușmanului, un ropot de gloanțe se îndreaptă înspre ea și trei îi răzbat corpul, culcându-o pentru veci la pământ.

ungare, bulgare și turcești năvălite în România, că într'adevăr *pe aici nu se mai trece!* Iar dacă străvechea vitejie moștenită de la strămoșii noștri, de la Daci, plămădită cu a celorlalți strămoși, Romanii, și rămasă pentru totdeauna în sufletul Românului, nu a reușit să alunge pe dușman atunci de pe pământul sfânt al României, cauza a fost *trădarea Rușilor.*

Regina noastră Maria cercetează pe soldați în tranșee.

5. Basarabia. — Pacea dela București.

Rusia a fost totdeauna stăpânită de tirani. Pe ceice se împotriveau și cereau drepturi, fie și mai puține, îi aruncau în temnițe, îi trimiteau în exil în Siberia, pe mulți îi spânzurau. În 1917, așățătorii au pătruns printre soldații ruși îndemnându-i să nu mai lupte, ei să vină înapoi acasă, să alunge domniile, apoi să teie averile celorce au și să trăească lume albă. Ruși, cari sunt partea cea mai mare oameni lipsiți de carte, bețivi și sălbatici când li-se răscolesc patimile, au ascultat și în Rusia s'a produs o revoluție mare numită a bolșevicilor și condusă mai ales de Jidovi.

Amețeala bolșevică a trecut și în *Basarabia*, țară românească răpită mișelește de Ruși în anul 1812 din Moldova. Cu toate că stăpânirile rusești au îngrămădit acolo, dela 1812 încoace, fel și fel de venetici: Ruși, Ruteni sau Ucraineni, Germani, Bulgari și din seamă afară mulți Jidovi, majoritatea locuitorilor a rămas românească.

Românii au dovedit și în Basarabia, că cu toate că au fost oprți în timpul stăpânirii rusești să se cultive, vechea cultură sufletească a Românului le-a rămas, căci nu s'au dedat la jafuri și la omoruri, ca cei din Rusia. Poporul și-a ales un *Sfat al țării* și a declarat Basarabia republică moldovenească

independentă de Rusia. O mulțime de soldați ruși fugiți de pe frontul românesc, apoi haimanale venite de dincolo de Nistru și întovărășite cu tot ce eră mai ticălos în Basarabia începură să jefuească pretutindeni. Partidul moldovenesc din Sfatul țării a cerut ajutorul armatei române. Aceasta a trecut Prutul pe vechiul pământ românesc primită fiind cu toată dragostea de țărani români moldoveni, cari se vedeau astfel scăpați de jafurile bolșevicilor. Trupele române cuprinseseră Basarabia întreagă și alungară bandele de bolșevici. Acum putu încetă și Republica moldovenească independentă, de aceea Sfatul țării hotărî la 9 Aprilie 1918, că „*Basarabia ruptă de Rusia acum 106 ani (la 1812) din trupul vechei Moldove... de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România*“. Mare a fost bucuria în toate sufletele românești, că cel puțin în parte România a putut fi reîntregită.

Mult a contribuit la întărirea sentimentului național al Românilor din Basarabia și propaganda culturală a cărturarilor ardeleni și bucovineni, refugiați acolo. Aici au scos o gazetă numită întâiu *Ardealul*, apoi *România Nouă*. Au ținut și conferențe multe și au lucrat cu deosebită râvnă pentru întărirea învățământului național în școalele din Basarabia.

Intr'aceea guvernul românesc a fost silit să înceapă tratative de *pace* cu [dușmanul nebiruitor, ale cărui armate intraseră și în Ucraina, dincolo de Nistrul românesc, se aflau și la Nordul și la Sudul Moldovei, eram deci încunjurați de toate părțile. Numai hotărârea de-a face să piară tot neamul românesc între Siret și Nistru ar fi putut împedea pe Regele Ferdinand dela încheierea păcii celei grele. Aceasta nu se putea însă, mai ales că de pe frontul dela Apus, unde veniseră și trupe americane, în cari erau și mulți Români ardelenți emigrați la America, se vedea apropierea înfrângerii germane. Pe de altă parte, încheierea păcii cu România li-se părea mai importantă decât cea cu Rusia. Intre aliați erau și neînțelegeri mari în privința condițiunilor de pus României: Austro-Ungaria voia să iee în stăpânire toți munții Carpați, până jos pe laturea dinspre România veche, pentruca să se asigure contra unui atac viitor al României; Germanii voiau o pace, care să silească România să-i furnizeze timp îndelungat mai ales cereale, vite, petrol, lemne și alte produse ale țării, iar România să-și procure produsele industriale din Germania; Bulgarii cereau Dobrogea întreagă, cu toate că Bulgarii de acolo sunt venetici așezați numai în veacul al 19-lea printre Români și Turcii vechi dobrogeni.

După multe discuțiuni s'a încheiat la 7 Maiu 1918 pacea dela București, rămânând România fără coastele munților dinspre Miazăzi și Răsărit și fără Dobrogea. Aceasta nu o lăsară Bulgariei întreagă, ci numai până la o linie dela Constanța spre Miazăzi, partea de Meazănoapte având să rămână stăpânită de Austro-Ungaria și Germania. Abia la 25 Septembrie 1918 se învoiră Germania și Austro-Ungaria să lase Bulgariei Dobrogea întreagă; eră însă prea târziu, căci armata bulgară eră atunci bătută dejă de Francezi și aceștia înaintau spre Dunăre.

6. Românii din Ardeal (și Bucovina) și

BCU Cluj / University Library Cluj
rășboiul.

Și Românii din Ardeal au adus jertfe mari în rășboiul popoarelor izbucnit în 1914. Partea covârșitoare a lor, în număr de 449 mii 800, a servit în armata austro-ungară activă, pe front, iar 34578 au fost la serviciile ajutătoare ale armatei. În felul acesta, dând ascultare legilor patriei lor, stăpânitorii căreia lucrau de veacuri pentru nimicirea Românilor, și-au făcut datoria, iar vitejia înăseută Românului și-au dovedit-o pe toate fronturile. O dovadă despre aceeașia a fost și decorarea a peste 44 mii de soldați români din armata austro-ungară. Și desigur, că cei din fruntea armatei nu se grăbiau cu deco-

rarea vitejiei românești. Pe fronturile Austro-Ungariei au căzut morți 41,739 soldați, Români ardeleni, prin spitaturi și acasă au murit de răni sau de boale 11,275, cu totul 53 mii 71. Valoarea alimentelor, rufărilor ș. a., cu cari au contribuit pentru armată, a fost de 19 milioane 884,169 Lei. Dispăruți până 'n ziua de azi sunt aproape 30 mii, dintre cari cei mai mulți vor fi perit de sigur tot pe câmpurile de luptă, fără să se știe unde, sau prin Rusia și Siberia.

Mare, de mai multe zeci de mii, a fost numărul Românilor ardeleni în armata română. Erau Ardeleni așezați de mult în vechea Românie primitoare, erau însă și Ardeleni, aproape 4000, refugiați la începerea războiului în România, unde au fost apoi mobilizați isbucnind războiul de întregire a neamului.

Tristă a fost soarta Românilor ardeleni după ce a intrat România în războiu. Aproape 2000 din fruntașii lor, între cari mulți preoți, au fost arestați și internați, unii departe în Țara Ungurească, cu toate că nu li s'a putut dovedi nici o vină. Sute dintre ei au fost chinuți în temnițele Clujului, unii au murit în urma acestor chinuri. Când treceau pe stradele orașelor mai mari, ca Sibiul și Clujul, erau huiduiți și scuipați de veneticii pripășiți pe pământul românesc, ceea ce pățiau și soldații prizonieri români, plimbați,

același, de mai multeori pe strade. La împărțirea făinei și a altor alimente la orașe, femeile române ai căror bărbați sau fii luptau pe frontul italian, rusesc sau macedonean, unii chiar pe cel francez, sau căzuseră chiar morți pe-acolo, erau batjocorite și împinse înapoi. La rechiziții Românilor li se luau cele mai multe vite și cereale, la munci de șosele sau pentru marii proprietari unguri tot mai numai ei trebuiau să muncească. După ce a fost respinsă armata românească, străinii le spuneau Românilor, că deacum înainte nu vor mai prinde bot în jug, ci Români. Guvernul unguresc din Budapesta opri cu strășnicie să mai poată cumpără vr'un Român pământ, fie la sate, fie la orașe, fie tot dela Român, fie dela străin. În satele delungul graniței vechi fură maghiarizate toate școlăile românești. Se făceau și pregătiri mari pentru a coloniza printre Români și mai mulți străini, cari să-i copleșească cu timpul.

Iacă ce i-ar fi așteptat pe Români din Ardeal, dacă nu se făcea unirea tuturor Românilor!

Prin aceleași chinuri au trecut și Români din Bucovina, unde, într'alte, mulți au fost spânzurați, fără vină dovedită, de Fischer, comandantul jandarmeriei. Pentru serviciile lui de hoher, guvernul din Viena l-a avansat la rangul de general.

Printre multele sute de mii de soldați austro-ungari căzuți prizonieri la Ruși erau și mulți Români ardeleni și bucovineni. Aceștia au cerut încă din 1916 dela autoritățile rusești voie să se formeze în *legiuni de voluntari români* și să lupte în armata română contra dușmanilor României. La sfârșitul lunii Decembrie 1916 s'a construit la Darnița, lângă marele oraș rus Chieff, o tabără mare, în care au fost aduși 250 ofițeri și 1200 gradați. Aici scoteau o gazetă numită „România-mare“, care făcea propagandă națională reușită printre prizonierii români din Rusia.

Urmă acum să fie vestiți prizonierii români din tot cuprinsul Rusiei. La strângerea unui număr mai mare de voluntari ardeleni se împotriviă însă și guvernul rusesc, dar se împotriviău și marii proprietari ruși și cei cu fabrici, la cari lucrau prizonierii. Cu toate acestea, în Novembre 1927, corpul voluntarilor ardeleni se compunea din 374 ofițeri și 8261 soldați, iar 22 ofițeri și 1460 soldați rămaseră în Rusia spre a face serviciul de pază la depozitele militare ale armatei române. Alți 2000, fiind prea departe de România, s'au strecurat, încetul cu încetul, spre Chișinău și Iași.

Batalioanele voluntarilor ardeleni și bucovineni au fost primite cu căldură mare în Chișinău, capitala Basarabiei, unde înflăcăratul Român basarabean Murafa le-a

dat un steag național cu inscripția „Libertate sau moarte“, și i-a îndemnat să-l înfigă pe turnul cetății dela Alba-Iulia.

Regele Ferdinand stă de vorbă cu voluntari ardeleni în Iași.

Tot așa de călduroasă a fost primirea în Iași, unde se află Regele, care primind jurământul de credință al voluntarilor i-a salutat ca pe cei dintâi soli ai unirii neamului și le-a zis :

„Pe voi, Regele, căruia i-ați jurat credință, vă privește cu dragoste și cu încredere, căci în sosirea voastră salută chesășia cea mai puternică, că visul atâtor veacuri se va împlini, că dorul unui neam, însfârșit, se va împlini !“

Corpul voluntarilor ardeleni a luat apoi parte la luptele pentru desarmarea și alungarea Rușilor bolșevici din România veche și la ocuparea Basarabiei.

Strângerea altor voluntari ardeleni a încetat în Rusia Europeană, căci guvernul bolșevic nu mai îngăduia așa ceva.

Un alt corp de voluntari români ardeleni s'a format în Siberia, unde au avut și ajutorul aliaților noștri cehoslovaci. Și voluntarii din Siberia au scos o gazetă, *Neamul Românesc*, -- și ei doriau să ajungă pe frontul românesc, dar n'a mai fost cu putință să pătrundă peste Siberia și Rusia până la granița de Răsărit a României. Au luptat însă vitejește contra hoardelor bolșevice, după ce porniseră spre Răsărit, ca să ajungă în portul Vladivostoc. Abia în primăvara anului 1920 au putut ajunge la portul dorit, unde jurând din nou credință Regelui României, acum întregite, au plecat pe vapoară spre patria dorită.

O legiune de Români ardeleni s'a format și în *Italia*.

III. Împlinirea întregirii neamului.

1. Dușmanii înfrânți pe frontul dela Miazăzi și Apus.

La 15 Septembrie 1918, armata franceză sparge frontul din Macedonia ținut mai ales de Bulgari, dar și de trupe Austro-Ungare și turcești, Bulgarii se retrag fugind, așa că armata franceză înaintează cu mare repezeală spre Dunăre. Din Albania și Serbia fuge și armata austro-ungară, așa că Francezii sunt curând aproape de Dunăre. Bulgarii se grăbesc să încheie armistițiul cu Francezii, regele Bulgariei și câțiva miniștri bulgari fug în Germania, pe care o slujiseră. Și Turcia se declară învinsă.

La 5 Octobrie 1918, Austro-Ungaria și Germania cer dela Wilson, președintele Statelor Unite din America, încheierea unui armistițiul pe toate fronturile, ca să se poată începe tratativele de pace. Sosise sfârșitul pentru cei ce voiau să stăpânească și să robească mai departe popoară.

2. România intră din nou în războiu. Bucovina.

Destea despre apropierea Francezilor de Dunăre, apoi despre înfrângerea dușmanului pe frontul francez și revoltarea trupelor austro-ungare pe frontul italian, umplu sufletele Românilor de speranțe nouă, îndreptățite. În teritoriul ocupat al României se mai află încă o armată germană de 170 mii de soldați, iar trupele, pe cari le mai puțin ținea mobilizate România, după pacea de la București, nu mai erau nici de 40 mii. Dar Mackensen, comandantul armatei germane, știa, că retragerea trupelor germane prin Austro-Ungaria, care încetase a mai lupta și era în plină revoluție, are să fie anevoioasă. De aceea încearcă la început să sperie România, că va fi atacată și de trupele germane și austro-ungare din Rusia. La aceasta nu se învoi însă cel din urmă împărat al Austro-Ungariei, căci tocmai el ceruse ajutorul lui Wilson pentru încheierea păcii. Mackensen o luă apoi cu buna. El îmbie România cu Dobrojea, pe care n-o mai lasă Bulgarilor, căci aceștia s'au lăsat de războiu. Regele nostru a dat ordin să i-se răspundă, că Dobrojea răpită își vor lua-o Români înapoi. La 10 Nov. 1918 mobiliză armata adresând soldaților români următorul apel :

OSTAȘI!

„Ora mult așteptată de toată suflarea românească și îndeosebi de voi, vitejii mei ostași, a sunat însfârșit după lungă și dureroasă așteptare. Trecerea trupelor aliate peste Dunăre ne impune ca o sfântă și patriotică datorie să luăm iarăși arma în mână, ca să isgonim, împreună cu ele, pe vrășmașul cotorpitor de țară și să aducem liniște populației asuprite.

„Regele vostru vă chieamă din nou la luptă, ca să înfăptuiți visul vostru de-atâtea veacuri: Unirea tuturor Românilor, pentru cari în anii 1916 și 1917 ați luptat cu atâta vitejie. BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Sufletele celor căzuți pe câmpul de onoare vă binecuvintează pentru aceasta ultimă sforțare... Frații noștri din Bucovina și din Ardeal vă chiamă pentru aceasta ultimă luptă, ca prin avântul vostru să le aduceți eliberarea de jugul străin.

„Biruința e a noastră și viitorul va asigura întregului neam românesc viață pașnică și fericită.

„Inainte deci cu vitejia strămoșească!
„Dumnezeu este cu noi“.

FERDINAND.

În București, un general român provoacă în aceeași zi pe Mackensen să părăsească, împreună cu armata germană, teritoriul României. N'avû încătrău și în aceeași zi începû retragerea armatei germane. Tot atunci, întâiele trupe franceze treceau Dunărea pe pământul nostru. Comandantul francez anunță pe Români, că *ciasil dreptății a sunat*, iar generalul Berthelot, marele prietin al Românilor, adresează soldaților următorul apel:

„La arme! E strigătul patriei române, pentru care ați suferit. E chemarea Regelui vostru, care a jertfit totul pentru mărirea României. E strigarea strămoșilor voștri, a sufletelor lui Mircea cel Bătrân, lui Ștefan cel Mare, lui Mihai Viteazul. E strigătul fiilor voștri căzuți vitejește pe câmpurile de bătaie dela Oituz, Mărăști și Mărășești... Mâne veți vedeà steagul englezesc și tricolorul Franței plutind în bătaia isbânzii și a neatârării, alături de steagul vostru tricolor!”

La 1 Dec., Regele și Familia Regală intrară de nou în București. Cu mândrie putû Regele să declare: „Când am luat moștenirea întemeietorului României moderne, am făgăduit înaintea reprezentanților Națiunii, că votu fi bun Român. Cred că m'am ținut de cuvânt. Grele au fost timpurile, mari au fost jertfele, dar strălucită e răsplata, și

astăzi pot spune cu fruntea senină: față de Dumnezeu și față de poporul meu am conștiința curată.

În Bucovina "ruptă de Austria la anul 1775 din trupul Moldovei, avură îndrăsneală să intre, la începutul revoluției din Austro-Ungaria, Ucrainieni veniți din Galiția, ca să o ocupe. Dar la 11 Nov., trupele române intră în Cernăuți, capitala Bucovinei, Ucrainienii fug. La 28 Novembre 1918, Congresul general al Bucovinei hotărî *Unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotară cu regatul României*. Și delegatul coloniștilor germani din Bucovina declară în numele lor, că e pentru unirea Bucovinei cu România.

CCU Cluj / Central University Library Cluj

La 10 Decembre Sfatul țării din Chișinău decretă, în cea din urmă ședință a sa, de nou *Unirea de veci a Basarabiei cu România fără nici o condițiune*.

3. Revoluția din Transilvania. Unirea.

În sfârșit sună clopotul de înmormântare și pentru Austro-Ungaria, statul-temniță pentru cele mai multe din popoarele cari îl compuneau. Căci afară de Unguri și Germani (cei din Austria și Sașii din Ardeal), apoi Croații cu guvernul lor, încâtva și Cehii și Polonii, cari nu erau sub guvernul unguresc, toate celelalte popoare, cu toate că formau majo-

ritatea față de Unguri și Germani, erau buni numai pentru a plăti biruri și a-și vărsa sângele, decâteori lăcomia Austro-Ungariei o vâră într'un războiu. Pe frontul italian izbucni revoluția între soldații de diferite neamuri. De acolo ajunse în țările Austro-Ungariei, unde cei veniți din Italia se întâlneau cu un alt fel de revoluționari, o seamă de descerești și leneși, cari se îmbrăcau mai ales ca prizonieri în Rusia cu ideile serăntite ale bolșevicilor ruși.

Și în Ardeal a izbucnit revoluția, în care la început s'au săvârșit și fapte rușinoase, jafuri, tăciunării. Făptuitorii acestor rele, dacă au fost români, n'au ajuns însă și la omoruri, ceea ce nu se poate spune despre cei de neam străin. În Ardeal cei cu frica lui Dumnezeu și iubitori de rânduială, adică marea majoritate a Românilor, au ajuns în curând să stăpânească lucrurile, iar conducătorii să facă rânduială. Rânduiala aceasta e a se mulțumi înainte de toate Comitetului Partidului național și gărzilor naționale românești, cu toată împotrivirea, pe care i-o făceau mai ales reprezentanții Ungurilor, cari vedeau că s'a sfârșit cu puțința de-a mai stăpâni, stoarcă și batjocori pe Români.

La 12 Octombrie 1918, Comitetul executiv al partidului național român s'a întrunit la Oradea și acolo a adus hotărârea, în care spuneă între altele:

Comitetul național reprezintă singur națiunea română din Ardeal și Ungaria;

Comitetul constată, că urmările războiului îndreptățesc cererile de veacuri ale națiunii române la deplină libertate națională, drept recunoscut și de guvernul din Budapesta;

națiunea română din Ardeal și Ungaria vrea să se folosească acum și ea de acest drept, de aceea cere și pentru ea dreptul de-a hotărî singură, fără amestecul cuiva, cum să se așeze printre națiunile libere;

Comitetul executiv al Partidului național român nu recunoaște Parlamentului (Camerei și Senatului) din Budapesta dreptul de-a hotărî ceva în privința națiunii române din Transilvania și Ungaria;

numai Comitetul executiv al Partidului național român poate trata și hotărî în treburi, cari privesc națiunea română.

Cu hotărârea aceasta s'a prezentat d-l deputat Alexandru Vaida-Voevod în Camera din Budapesta. Acolo a citit-o ținând și cea din urmă vorbire a unui deputat român în Budapesta.

De mai înainte încă, Statele Unite ale Americii de Nord nu mai recunoșteau guvernele din Viena și din Budapesta îndreptățite a reprezenta popoarele Austro-Ungariei, de aceea vorbirea deputatului român în Camera ungurească a fost binevenită, ca să arete și ea, că Românii nu mai vreau să știe de

Austro-Ungaria. Aceasta a spus-o, mai înainte, în Camera din Viena d-l Grigorievici, deputat socialist din Bucovina, zicând într'o vorbire: „Unirea tuturor Românilor este un ideal și o țintă, la care Românii vor cerca totdeauna să ajungă“.

Guvernul din Budapesta a încercat cu fel și fel de făgădueli, chiar și cu amenințări mai ascunse, să înduplece pe conducătorii români din Ardeal să nu se desfacă de stăpânirea ungurească. Totul a fost înzadar, răspunsul a fost tot numai unul și acelaș: *desfacere totală și pentru totdeauna de Ungaria*. Și fiindcă conducătorii Ungurilor din Ardeal, urmând obiceiului lor de veacuri, începură să omoare Români, ca să bage groaza în ei, Comitetul național a trimis în câteva rânduri delegați la Regele în lași să ceară intrarea cât mai grabnică a armatei române în Ardeal.

La 21 Novembre 1918, Comitetul Național a publicat chemarea către poporul român să vie pe ziua de 1 Decembre (18 Novembre) 1918 la Alba-Iulia pentru a ține Adunarea Națională. Punctul întâiu din hotărârile acestei adunări, la care au luat parte Români din Ardeal și ținuturile vecine locuite de Români într'un număr cum numai la Blaj s'a mai văzut la 3/15 Maiu 1848, a fost următorul:

Adunarea Națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească

adunați prin reprezentanții lor îndreptății la Alba-lulia în ziua de 1 Decembrie (18 Novembre) 1918 hotărăște unirea acestor Români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România. Adunarea Națională proclamă îndeosebi dreptul înalienabil al națiunii române la întreg Banatul cuprins între râurile Murăș, Tisa și Dunăre.

*

Mai înainte încă de Adunarea Națională, conducătorii Ungurilor începuseră măcelărirea Românilor. La Beltș (jud. Cluj), unde o ceată de Români a ars magazinele și a devastat castelul lui Urmânczy, asupritorilor lor, acesta a trimis 60 de soldați unguri, întru care 14 ofițeri, și jandarmi, cari au împușcat 17 bărbați și 3 femei, fără să cerceteze dacă au fost vinovați, și i-au ars pe rug. În județul Arad, trupe ungurești compuse din jefuitori și ucigași au omorât peste 300 de Români, numai ca să bage groază în ei. În Șiria au ucis pe soția și fiul avocatului român Iacob Hotăran, în alte comune au omorât preoți. În județul Bihor, bandele ungurești au săvârșit cele mai mari cruzimi, mai ales după ce armata română ajunsese până la granița acestui județ, unde a fost silită să se oprească în urma ordinului dat din Paris de reprezentanții statelor învingătoare. La Sighiștel, bandiții unguri au dat foc, au ars de viu opt Români și au îm-

pușcat alți nouă. La 4 Aprilie 1919 au fost schinguiți tăindu-li-se nasurile și străpungându-i cu baionetele advocații români Ioan Ciordaș și Nicolae Boleaș, apoi îngropați înainte de-a fi morți. Jefuirile și tăciunările au fost nenumerate, multe alte omoruri săvârșite în alte județe, unde nu ajunsese încă armata română.

4. Războiul cu Ungaria.

La 10 Novembre 1918, Regele nostru ordonase o nouă mobilizare a armatelor. Era armata, care avea să cuprindă pentru totdeauna Ardelul și ținuturile vecine locuite de Români. În 16 Novembre, cele dintâi trupe românești erau în Borsec. Unele trec înainte spre Apus, altele apucă spre Brașov, unde fac prizonieri 4000 soldați germani cu un general și le iau prăzile, cu cari plecaseră încercați din România. Gardiștii români ardeleni aleargă să se înroleze sub drapelul național. Dinspre Răsărit și dinspre Miazăzi înaintează armata română asupra Clujului, în care intră la 24 Decembre. Coducătorii Ungurilor fug spre Ungaria, Clujul eutbul cel mai mărsav al tuturor fărădelegilor săvârșite contra Românilor, e acum românesc.

Aliații noștri strânși la sfat în Paris nu au îngăduit ca armata română să treacă spre Apus peste linia munților și la Nord și

Nordvest dincolo de ținutul Sighet — Baia-mare — Zălau, rămânând Sătmarul, Bihorul, Aradul sub stăpânirea bandelor ungurești de jefuitori și ucigași, între cari mulți Săcui, iar o parte mare a Bănătului sub Sârbi.

În Ungaria ajunseră într'aceea la putere bolșevicii unguri, în frunte cu Jidovul Béla Kun (Kohn). Jafurile și uciderile în ținuturile românești nedesrobite se înmulțiră și mai tare, Consiliul aliaților dela Paris ținea într'aceea la sfătuirii ce să facă cu Ungaria. Regele nostru hotărî atunci să înainteze și fără voia celor din Paris, spre Apus pentru a scăpa de pierire sigură pe Români de-acolo. În 16 Aprilie 1919 au început luptele în Munții Apuseni, laturea dinspre Bihor și Arad. Pretudindenii trupele ungurești sunt bătute și fug fără zăbavă spre Tisa. În ziua de Paști, trupele române ocupă Oradea, primite cu strigăte de bucurie nu numai de Români, ci și de Unguri și Jidovi, veseli că au scăpat de bolșevicii unguri. Pe străzi, soldații români spuneau veseli: „Mergem la Budapesta!”

În ziua de 1 Maiu, malul Tisei eră în mâinile Românilor, dupăce aceștia făcuseră prizonieri și o întreagă divizie de Săcui, cari se purtasera ca fiarăle cu Români din Bihor. În timp de două săptămâni, dușmanul ungar fusese curățit de pe fața pământului românesc.

Puțină dovadă de prietinie cu Românii, față de dușmanul comun, Ungurii, au dat *Sârbii*, cari s'au grăbit, venind în urma Francezilor să ocupe Banatul și Aradul. În Banat și până în județul Aradului se refugiaseră în timpul luptelor cu Turcii *Sârbi*, mulți și dela 1718 încoace, ca să scape de jugul turcesc. Ei s'au așezat pîntre Români, mai ales că pămînt era destul. Ocupând acum Banatul, care prin tratatul de alianță încheiat de România cu Rusia, Franța și Anglia ne era recunoscut nouă. *Sârbii* voiau să facă cu neputință împlinirea acestui tratat. S'a văzut apoi la încheierea păcii, că au reușit încâtva rupînd din Banatul românesc aproape întreg județul *Torontal* și o parte mai mică din *Timiș* cu orașele *Vârșet* și *Biserica Albă*.

*

În timpul înaintării Românilor spre *Tisa*, alte trupe românești luptau greu pe *Nistru* contra bandelor de bolșevici ruși, cari încercau să năvălească în *Basarabia*. Atacurile bolșevice au fost respinse.

*

Bela Kun, mai marele *Ungariei* bolșevice, voia să arete *Ungurilor*, că el vrea să câștige înapoi ținuturile românești. De aceea mobiliză din nou armata ungurească și în timp de două luni o pregăti cât mai

biue. Lucrul i-a fost ușurat mult de ura tuturor Ungurilor contra Românilor, așa că și Ungurii nebolșevici alergară bucurosi în rândurile armatei bolșevice. În lupte reușesc să treacă Tisa pe trei locuri, mai adânc în fața orașului Solnoc. Dar până în 25 ale lunii, dușmanul e aruncat pretutindeni peste Tisa, pe care o trec acum soldații români. În luptele de pe Pusta cea mare a Ungariei, trupele române bat pretutindeni pe Ungurii fugari, mulți din aceștia nici nu mai fug, ei se predau Românilor : 1235 ofițeri și 40 de mii de soldați unguri sunt prizonierii noștri, 350 tunuri, 332 mitraliere, 52 mii de puști, 87 de aieroplane și o cantitate uriașe de munițiuni cad pradă în mâinile învingătorului.

Trupele noastre înaintează până la Dunăre, pe care unele o trecură. Toate se îndreaptă spre fudula capitală, Budapesta. Cel dintâiu, care a intrat în capitala Ungariei, încă la 3 August, a fost generalul de cavalerie Rusescu, ajuns numai cu 400 de roșiori la marginea orașului. În oraș erau mii de soldați unguri, zeci de mii de lucrători bolșevici înarmați. Lui Rusescu nu-i pasă. El amenință cu bombardarea, cu toatăcă nu avea nici un tun, Budapeștii se sperie și declară supunere Românilor. Generalul Rusescu intră cu cei 400 de Roșiori în Budapesta și trage peste noapte la cazarma de honvenzi numită „Arhiducele Iosif“.

In ziua de 4 August, Românii 'au mai avut o mulțumire mare: Budapesta, de unde porniseră dela 1848 încoace toate relele, toate

Soldații români, cari au ocupat Budapesta, dau de mâncare săracilor din capitala Ungariei.

nedreptățile, toate încercările de nimicire ale națiunii române, a fost silită să privească defilarea vitejilor soldați români. Infanteria

noastră eră încălțată o parte cu opinci, ca să dovedească și astfel biruința opincei batjocorite asupra cismei împintenate.

Poporația necăjită a Budapestei, care ajunsese aproape peritoare de foame sub domnia bolșevică, a primit cu bucurie în suflet pe Românii biruitori. Aceștia și-au și arătat bunătatea sufletească, de multe ori prea mare și păgubitoare pentru ei, căci cât timp a stat Budapesta sub ocupație românească sărăcimea ungurească a găsit hrană îndestulitoare la bucătăriile populare înființate de comandamentul armatei române.

La 16 Novembre, autoritățile române militare de ocupație au predat Budapesta comisiunii interaliată, iar trupele române au plecat pe-acasă. Până la 28 Martie 1920, întreg teritoriul unguresc a fost evacuat și trupele noastre au fost retrase pe noua linie de frontieră trasă de Conferența păcii dela Paris.

5. Pacea dela Versailles (lângă Paris).

În cursul anilor 1919 și 1920 se strânseră la Paris delegații tuturor statelor, cari luaseră parte la războiu. Eră o febră nespasă acolo, cei bătuți sperând să scape mai ușor, învingătorii să câștige cât mai mult.

România n'a reușit să câștige ceea ce i-s'a asigurat prin tratatul de pace din 1916.

Frontiera dinspre Apus a fost străbătută, căci din Banatul român s'a dat Serbiei partea, de care am pomenit mai înainte, iar înspre Tisa nu ni-s'a lăsat ținutul Bichiș-Ciabei, locuit mai ales de Slovaci, cari cereau alipirea lor la România și în 1919 aleseseră deputați și senatori în Parlamentul român. Nici dela Oradea spre Apus nu ni s'a dat întinderea hotărâtă în 1916. De dragul păcii, România a semnat, la 4 Iunie 1920, în castelul *Trianon*, în *Versailles* (lângă Paris) tratatul de pace cum îl hotărâseră aliații cei mari în privința Ungariei.

La 10 August 1920 s'a semnat, în *Sèvres* (lângă Paris), tratatul cu Austria, cu privire la Bucovina. Tratatul de pace cu Bulgaria se semnase încă dela 27 Novembre 1919 în *Neully*. Tratatul pentru recunoașterea unirii Basarabiei cu România s'a semnat la 28 Octobrie 1920.

IV. Cuvânt de încheiere.

Incordarea aproape peste puterile ei a României vechi de-a-și liberă de sub jug străin pe frații robiți a fost încununată de izbândă. Dar și jertfele ei au fost uriașe. În lupte și în spitale au murit din 1916—1919 217 mii soldați și 2330 ofițeri. Numărul văduvelor de războiu e de 55 mii 906, iar al orfanilor, socotind numai pe cei îngrijiți de stat, e de aproape 50 de mii. Mare a fost și numărul persoanelor civile ucise de bombele din avioane sau împușcate și omorâte altfel de dușman. În număr rotund, vechiul Regat a jertfit pentru idealul întregirii neamului 300 mii de oameni.

Mari au fost și jertfele materiale. Păduri pustite, sate și orașe distruse, șosele și căi ferate stricate, averi de miliarde (cereale, vite, petrol, haine, mobile etc.) furate, multe miliarde de lei pentru schimbarea banilor din ținuturile desrobite (numai pentru coroane s'au dat 4 /, miliarde lei), alte miliarde pentru despăgubirea cel puțin în parte a celor ce au suferit în războiu, apoi datorile de sute de miliarde de lei, în valoare de aur, făcute

în străinătate la aliați în timpul războiului și după războiu, au îngreuiat din seamă afară bugetul Statului și al cetățenilor de acum, cari trebuie să iee asupra lor o parte din povara, care le-a adus libertatea națională chezeșuitoare pentru viitor și a înaintării culturale și materiale.

Pentru jertfa adusă de cei 300 de mii, noi cei rămași ca să ne bucurăm de rodul jertfei lor ne vom arăta recunoștința fiind totdeauna cu credință în Dzeu, muncind fără preget pentru noi, pentru neam și pentru țară și fiind totdeauna gata a lucra astfel ca hoardele barbare, cari ar mai încerca să năvălească dinspre Tisa, de peste Dunăre, din stepele Rusiei să se lovească de aceleași pepturi oțelite, de aceeaș unitate a sufletelor, ca și la înaintașii noștri. Dușmanii să simtă totdeauna, la toate granițele noastre, că

Pe-aici nu se trece!

Cuprinsul:

	Pag.
I. Introducere	3
1. Suferințele Românilor de sub stăpânire străină	5
2. Ajutorul fraților din vechiul Regat	12
3. Războiul cel mare	15
II. Războiul României	18
1. Luptele din Transilvania	22
2. Luptele din Dobrogea	38
3. Apărarea Carpaților. Retragerea pe frontul Moldovei	45
4. Refacerea Războiul din 1917	57
5. Basarabia. Pacea de la București și Cluj	68
6. Români din Ardeal (și Bucovina) și războiul	71
III. Împlinirea întregirii neamului	77
1. Dușmanii înfrânți pe frontul de Miazăzi și Apus	77
2. România intră de nou în războiu. Bucovina	78
3. Revoluția din Transilvania. Unirea	81
4. Războiul cu Ungurii	86
5. Pacea de la Versailles	91
IV. Cuvânt de încheiere	93

**În Biblioteca populară a Asociațiunii
„Astra“ mai sunt și următoarele nu-
mere de cuprins și istoric :**

Nr. 96, 97.	<i>Ardealul și Ardelenii</i> , de Diector Lazăr. 2 broșuri, amândouă	Lei 6—
" 98.	<i>Tudor Vladimirescu</i> , de Ioan Georgescu	" 3—
" 99.	<i>Oameni și stări dela noi</i> , de Dr. E. Dăianu	" 3—
" 101, 102.	<i>Mitropolitul Andreiu Șaguna</i> , de Dr. I. Lupaș, 2 broșuri, amândouă	" 6—
" 105.	<i>Avram Iancu</i> , de Ioan Geor- gescu	" 4—
" 107.	<i>Ioan C. Brătianu</i> , de O. Sumea	" 5—
" 109.	<i>David Urs de Mărgineni</i> , de Diector Lazăr	" 2—
" 129.	<i>Vasile L. Pop</i> , de Dr. E. Dăianu	" 5—
" 134.	<i>Moartea lui Asan</i> , de Ioan A. Lapedatu	" 5—
" 136.	<i>Amor și răsbunare</i> , de Ioan A. Lapedatu	" 5—
" 137.	<i>Luptele lui Mihai Viteazul</i> po- vestite de el însuși	" 5—
" 140.	<i>1 Decembrie 1918</i> , de Romul Simu	" 5—
" 144.	<i>Piatra credinței</i> , de Coriolan Brediceanu	" 5—

Recomandăm cu tot dinadinsul *cumpărarea* acestor numere, cari ne arată luptele oamenilor noștri din trecut și suferințele îndurate de poporul român.

Ceice recomandă cel puțin zece *exemplare* dintr'unul și acelaș număr, au un rabat de 25⁰/₀, adevă plătese numai trei sferturi din prețul total.

Biblioteca populară a Asociațiunii „Astra” 1928.

Anul acesta vor apare mai mult decât zece broșuri din Biblioteca populară, o parte mare din ele cu ilustrațiuni. Apariția lor nu va mai fi lunară, ci în serii de 7—8. Până la Paști vor fi tipărite următoarele :

1. *Răsboiul de întregire pentru liberarea neamului*, de ViCTOR LAZĂR. Prețul 6 Lei.
2. *Cultivați legumi în grădinile voastre ! Sfaturi* date de ViCTOR LAZĂR.
3. *Poezii bănățenești*, de ViCTOR VLAD DELAMARINA.
4. I. *Răsboiul româno-ruso-turc din 1877—1878*.
— II. *Andrei Florea Curcanul sau Cum e Românul la răsboiu*. Povestire de Nicolae GANE.
— III. *Câteva poezii despre răsboiul din 1877—1878*.
5. *Îngrijirea copilului mic până după înfărcare*. Sfaturi pentru mame. University Library Cluj
6. *Cârlanii*, piesă de teatru, de C. NEGRUZZI, cu îndrumări cum să se joace, date de Nic. BĂILĂ.
7. *Copii cu renume*. Biografii povestite tinerimii noastre de ViCTOR LAZĂR.
8. *Bucătăria gospodinei dela sate*, de Ana D. LAZĂR.

La toamnă se va tipări altă serie de broșuri.

*

Comitetul Central a hotărât, ca pe viitor aceste broșuri să se vândă, să nu se mai împartă gratuit. Felul acesta de milogeală e o rușine pentru poporul nostru, căci nu se obișnuiește la nici unul din neamurile celelalte, care trăiesc pe pământul României. De altminteri prețul broșurilor e atât de mic, încât nici cerșitorul adevărat nu poate zice, că n'ar avea 2 până'n 5 Lei sau cel mult 6 Lei, cât costă o broșură.

Facem deci un apel călduros către preoți, învățători și notari dela sate, către directorii a tot felul de școale și alții, cari se interesează de cultura poporului, să îndemne la cumpărarea broșurilor din Biblioteca populară și să comande înșiși exemplare cât mai multe, ca să aibă parte și de rabat. Comenzile însoțite de banii cât costă broșurile, să se adreseze către *Asociațiunea „Astra”*, oficiul Bibliotecii populare, Sibiu, Str. Șaguna 6.

*

Călindarul Asociațiunii va apare la timp și întocmit anume pentru poporul dela sate.

*

„Foaia Noastră”

Foaie de propagandă populară în serviciul Asociațiunii „Astra”, scrisă pentru luminarea poporului român.

Apare odată pe săptămână în opt pagini mari de gazetă, având cel puțin odată pe lună și un adaus de două pagini cu multe chipuri.

Taxa de abonament e 160 Lei pe an, 80 Lei pe $\frac{1}{2}$ an.

„Foaia Noastră” e gazeta, care are cuprinsut cel mai bogat nu numai în tot felul de știri culturale, economice, financiare și de alte feluri, apoi politice, acestea fără patimă, ei și în învățătură. Nu e mirare, că învățători pricepători au introdus-o în școalele de adulți, chiar și în clasele superioare ale școlii primare. — Nu lipsește din ea nici partea de petrecere: poezii, povestiri, glume.

Abonarea „Foi Noastre” poate începe la zi întâiu a oricărei luni, iar taxa de abonament să se trimită pe adresa:

Administrația „Foi Noastre”, Cluj, Str. Memorandului, 22.